

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Zhodnocení konvergenčního procesu v ekonomikách Rumunska a Bulharska

Evaluation of the Convergence Process in the Economies of Romania and Bulgaria

Student: Tomáš Stolář

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Boris Navrátil, CSc.

Ostrava 2013

Zadání bakalářské práce

Student:

Tomáš Stolář

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6210R004 Eurospráva

Specializace:

00 Eurospráva

Téma:

**Zhodnocení konvergenčního procesu v ekonomikách Rumunska
a Bulharska**

**Evaluation of the Convergence Process in the Economies of Romania
and Bulgaria**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Ekonomická konvergence reálná a nominální
3. Maastrichtská konvergenční kritéria a jejich význam při prohlubování integrace v rámci EU
4. Komparace Rumunska a Bulharska z hlediska dosažené konvergence jejich ekonomik
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

MIRDALA, Rajmund. *Fiškálna politika v európskych konvergujúcich ekonomikách*. Košice: Technická univerzita, 2011. 139 s. ISBN 978-80-55307-70-1.

SYCHRA, Zdeněk. *Jednotná evropská měna: realizace hospodářské a měnové unie v EU*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2009. 291 s. ISBN 978-80-210-5082-2.

JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Krise eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. Praha: CEP, 2010. 99 s. ISBN 978-80-86547-95-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

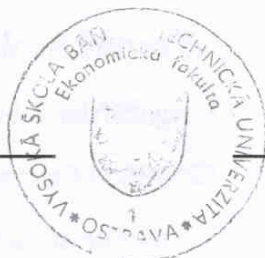
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Boris Navrátil, CSc.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Prohlašuji, že jsem celou práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité zdroje.“

V Ostravě dne 10. května 2013

Tomáš Stolář

Tomáš Stolář

Na tomto místě bych rád poděkoval Ing. Borisi Navrátilovi, CSc. za jeho cenné rady při psaní této bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Smysl a způsoby konvergence	7
2.1 Ekonomická konvergence.....	7
2.2 Reálná konvergence.....	8
2.3 Nominální konvergence.....	9
2.4 Vzájemný vztah mezi reálnou a nominální konvergencí	9
3. Maastrichtská konvergenční kritéria	10
3.1 Cesta ke společné měně	10
3.1.1 Brettonwoodský měnový systém	11
3.1.2 Založení hospodářské a měnové unie	12
3.1.3 Vytvoření Evropského měnového systému	16
3.2 Konvergenční kritéria	23
3.2.1 Kritérium cenové stability	24
3.2.2 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb.....	24
3.2.3 Kritérium směnného kurzu	25
3.2.4 Kritérium veřejného zadlužení	25
3.2.5 Kritérium vládního deficitu	26
3.2.6 Slučitelnost vnitrostátních právních předpisů.....	26
4. Komparace konvergenčních kritérií Rumunska a Bulharska.....	27
4.1 Konvergenční zpráva.....	27
4.1.1 Analytický rámec.....	28
4.2 Důvody pro výběr Bulharska a Rumunska	29
4.3 Cenová stabilita	30
4.3.1 Cenová stabilita v Bulharsku	30
4.3.2 Cenová stabilita v Rumunsku	32
4.3.3 Vzájemné srovnání	34
4.4. Dlouhodobé úrokové sazby	35
4.4.1 Dlouhodobé úrokové sazby v Bulharsku	35
4.4.2 Dlouhodobé úrokové sazby v Rumunsku.	36
4.4.3 Vzájemné srovnání	38

4.5 Kritérium směnného kurzu	38
4.5.1 Směnný kurz v Bulharsku.....	39
4.5.2 Směnný kurz v Rumunsku	39
4.5.3 Vzájemné srovnání	40
4.6 Kritérium veřejného zadlužení	41
4.6.1 Výše veřejného dluhu v Bulharsku.....	41
4.6.2 Výše veřejného dluhu v Rumunsku	42
4.6.3 Vzájemné srovnání	43
4.7 Kritérium deficitu veřejných financí	44
4.7.1 Veřejný deficit v Bulharsku.....	44
4.7.2 Veřejný deficit v Rumunsku	45
4.7.3 Vzájemné srovnání	46
4.8 Slučitelnost právních předpisů se Smlouvou	47
4.8.1 Slučitelnost národní legislativy se Smlouvou v Bulharsku.....	47
4.8.2 Slučitelnost národní legislativy se Smlouvou v Rumunsku.....	48
4.8.3 Vzájemné srovnání	48
5. Závěr	50
Seznam použité literatury.....	52
Seznam zkratk	55
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	

1. Úvod

V roce 2007 došlo k rozšíření Evropské unie o dva státy, a to o Bulharsko a Rumunsko. Jejich povinností je podniknout nezbytné kroky k tomu, aby byly schopny vstoupit do eurozóny a přijmout společnou měnu, bez toho aniž by ohrozily svou nepřipraveností ostatní členy měnové unie. Termín přijetí eura není ani v jedné zemi závazně stanoven a jeho určení záleží na aktuální situaci v obou ekonomikách. Otázkou však je, zdali o to samy země stojí. V době, kdy pomalu doznívá celosvětová hospodářská krize, kterou vyvolala hypoteční krize ve Spojených státech amerických, na tuto otázku obě země nahlízejí z ryze praktického hlediska. Výhodou společné evropské měny je minimalizace bariér při vzájemném obchodu, přičemž pro Bulharsko a Rumunsko je obchod s eurozónou naprosto klíčový. Kromě otázky o „výhodnosti“ přijetí eura je ovšem nutno brát v potaz i otázku konvergenčních kritérií stanovených Smlouvou. Protože hlavně na jejich splnění stojí samotný vstup do eurozóny.

V tomto bodě přichází ke slovu samotný proces konvergence neboli sbližování ekonomik v nominálních i reálných hodnotách. „Dokáže samotné splnění konvergenčních kritérií zajistit sladění ekonomické situace v Bulharsku a Rumunsku s eurozónou?“ Teoreticky by už samotné přijetí určitých opatření a změn ke snazší konvergenci mělo působit na ekonomickou situaci kladně. Druhou stranou mince úsporných opatření a škrtů je zmenšující se životní úroveň obyvatelstva. Z tohoto důvodu je lehké se domnívat, že tyto strukturální změny nebudou příliš populární a vláda, která se bude starat spíše o svůj vlastní mandát než o plnění mezinárodních dohod, k nim nebude přistupovat nijak aktivně.

O vyhodnocení konvergenčního procesu se stará Evropská centrální banka a Evropská komise, které v souladu se Smlouvou o fungování EU publikují pravidelné konvergenční zprávy. Tyto jsou vytvářeny jednou za dva roky, případně na žádost státu s udělenou výjimkou pro přijetí eura. Účelem těchto zpráv je posoudit trvalou udržitelnost konvergence a slučitelnost národní legislativy s evropským právem.

Cílem bakalářské práce je zhodnocení konvergenčního procesu v ekonomikách Bulharska a Rumunska na základě provedené analýzy dat dostupných ve třech konvergenčních zprávách, které se ekonomikám Bulharska a Rumunska věnují. Pomocí

získaných dat je následně provedena komparace, a to s cílem vyvodit závěr o připravenosti ekonomik přijmout euro.

Práce je strukturována do pěti kapitol. První kapitolou je úvod, který vysvětluje význam tématu a metodický postup použitý při řešení uvedené problematiky. Na něj navazuje kapitola druhá, kde je vysvětlen pojem „konvergence“ a přiblížena jeho struktura, neboli rozdělení na nominální a reálnou konvergenci. Třetí kapitola se zabývá historií vzniku jednotné společné měny a také souvislostmi a důvody vzniku maastrichtských konvergenčních kritérií. Tato kritéria, jejichž splnění je pro přijetí eura určující, jsou dále blíže popsána a specifikována. Ve čtvrté kapitole pak dochází k samotné komparaci dat Bulharska a Rumunska z hlediska dosažené konvergence jejich ekonomik získaných z konvergenčních zpráv roku 2008, 2010 a 2012. Poslední kapitolou je závěr, ve kterém je provedeno celkové zhodnocení a vyslovena hypotéza o nejbližším možném vstupu Bulharska a Rumunska do eurozóny.

2. Smysl a způsoby konvergence

V druhé kapitole budou shrnuty základní pojmy používané v této práci. Vysvětlen bude význam pojmu „konvergence“ a popsána jeho další struktura. Následně budou vymezeny rozdíly mezi nominální a reálnou konvergencí a jejich vzájemný vztah.

2.1 Ekonomická konvergence

Obecně se slovem konvergence vyjadřují sbližovací, nebo sbíhající se procesy. Tento termín je používán v mnoha vědních oborech, například v přírodovědě nebo matematice. „Specifický význam má ovšem i v jazyce ekonomů, kde znamená zmenšující se rozdíly v životní úrovni, a zprostředkovaně i v ekonomické úrovni a hospodářské výkonnosti jednotlivých států, zemí, případně jejich regionů.“ Jak uvádí Nachtigal (2002, s. 9). Hovoříme tedy o konvergenci ekonomické.

Při ekonomické konvergenci se sledují a porovnávají rozdíly vzniklé v ekonomické síle a výkonnosti jednotlivých zemí v závislosti na čase a rychlosti těchto změn. Lze ji tedy chápat jako formulování tezí na bázi makroekonomických teorií v rovině modelových úvah nebo jako konkrétní analytický poznatek ze vzájemného srovnání určitých národních ekonomik v reálném čase.

„Kategorie ekonomické konvergence úzce souvisí s problematikou studia dlouhodobého hospodářského růstu, zejména s výzkumem ekonomické teorie růstu. Cílem této teorie je zkoumat a objasnit faktory ovlivňující tempa ekonomického růstu v jednotlivých zemích a vysvětlit rozdíly v tempech a úrovních jejich reálných důchodů na hlavu,“ Nachtigal (2002, s. 9).

Konvergenci tedy můžeme rozdělit na dva typy: sigma konvergenci a beta konvergenci. Sigma konvergence pracuje s rozptylem okolo průměrného národního důchodu nebo jiných proměnných, které lze měřit v průměru na hlavu. Kdežto beta konvergence vyjadřuje relativní nárůst ekonomické výkonnosti bohatých a chudých zemí. Oba dva typy se tedy snaží v rámci poznávání ekonomických zákonitostí nezaujatě

vyvodit obecně platný vývoj charakteristik v reálném ekonomickém dění. Pro větší průkaznost výsledků se pracuje s časovými úseky starými i několik desetiletí.

V 50. a 60. letech se jednalo hlavně o neoklasickou teorii růstu, která byla koncem let 80. vystřídána teorií endogenního růstu, která je zaměřená na problematiku rozvojových zemí. Nachtigal (2002) uvádí jako hlavní důvod těchto teorií problém v měření hospodářské zaostalosti chudých zemí. Začátkem 90. let nabyla ekonomická konvergence nového významu, a to hlavně díky přeměnám středo-východoevropských centrálně plánovaných ekonomik na ekonomiky tržní. Kvůli téměř padesátileté izolaci byla ekonomika zaostalá a její rozvoj byl tedy nevyhnutelným krokem v rámci co nejrychlejšího překonání oné zaostalosti.

V důsledku těchto kroků a ve snaze o rozvoj funkční tržní ekonomiky se jak kontext, tak i časové intervaly měření konvergence mění a v návaznosti těchto změn hovoříme o konvergenci nominální a reálné, popřípadě o cenové nebo kurzové. Dále se ovšem zaměříme na konvergenci nominální a reálnou, jelikož jejich vysvětlení má přímou souvislost s tématem práce.

2.2 Reálná konvergence

Reálnou konvergencí se vyjadřuje postupné sbližování ekonomických úrovní různých zemí nebo oblastí. Ekonomická úroveň se nejčastěji vyjadřuje ukazatelem HDP na obyvatele, který je přepočten paritou kupní síly (PPP), což na rozdíl od přepočtu HDP běžným kurzem odráží kupní sílu domácí měny, a tím eliminuje cenové rozdíly mezi ekonomikami.

„Výsledek vzájemného porovnávání ekonomik může být významně ovlivněn vztahem jejich cyklických pozic. Ke změně relativní ekonomické úrovně může dojít jednak na základě diferenciálu tempa růstu potenciálního produktu, jednak na základě změny diferenciálu produkční mezery.“ Dle výzkumné studie Ministerstva financí (2008, s. 4). Produkční mezerou se chápe stav ekonomiky, kdy hodnota skutečného produktu neodpovídá produktu potenciálnímu. Pouze první faktor má však udržitelný charakter, kdežto druhý je v čase proměnlivý. Proto by bylo teoreticky vhodnější pro analýzu konvergenčních procesů využívat potencionální produkt. Výzkumná studie Ministerstva

financí (2008) však poukazuje, že potenciální produkt není přímo měřitelný a stále neexistuje důvěryhodná mezinárodně uznatelná metodologie jeho výpočtu, a proto se používá k porovnávání měření HDP.

Výsledky porovnávání jsou extrémně závislé na spolehlivosti použitých dat. Pro země EU provádí propočty parity kupní síly ve tříletých intervalech Eurostat společně s OECD. Toto porovnávání lze provádět ve stálých či běžných paritách kupní síly, kde běžné parity jsou častěji používané a vyjadřují ekonomický výkon ve společné běžné „měnové“ jednotce. Naproti tomu stálá parita přesně replikuje dynamiku HDP.

2.3 Nominální konvergence

Definice pojmu „nominální konvergence“ není úplně ustálena. Obvykle jsou uváděna přinejmenším tři možná vysvětlení, přičemž mnoho dalších jich je na rozmezí prvně zmíněných. Nominální konvergence je chápána jako konvergence cen, takzvané úzké pojetí. Druhé vymezení je spojeno s nominální konvergencí, jako konvergencí všech nominálních veličin neboli mezd, cen, penzí atd. Třetím a zároveň nejpoužívanějším vymezením se dává nominální konvergence do souvislosti s Evropskou unií, přesněji s maastrichtskými konvergenčními kritérii, která musí členská země splnit, aby se mohla stát členem eurozóny.

2.4 Vzájemný vztah mezi reálnou a nominální konvergencí

Je nutné si uvědomit, že reálná konvergence sama o sobě jako proces neprobíhá. Probíhá totiž současně s konvergencí nominální, se kterou se vzájemně ovlivňuje, jak poukazuje Tomková (2007). Cenová úroveň je u zemí s nízkou ekonomickou úrovní obecně nižší než u zemí vyspělejších. Se zvyšováním ekonomické úrovně roste cenová hladina, dochází k reálnému zhodnocování měny a zvyšuje se i relativní úroveň mezd. Konkurenceschopnost méně vyspělých zemí se zakládá na nízkých mzdách a nízkých cenových výrobních nákladech, proto využívají převážně nákladovou konkurenční

schopnost země, naopak ekonomicky vyspělé země mají předpoklady k necenové konkurenční schopnosti.

Aby mohl integrační proces řádně probíhat, je nutné zajistit, že bude prováděn harmonickým vyrovnáváním ekonomické úrovně. Hodnocení stavů ekonomiky, je ovšem aktuální jen v určitém časovém okamžiku. Nelze tedy přesně predikovat, jak se bude dále vyvíjet.

3. Maastrichtská konvergenční kritéria

V této kapitole budou přiblíženy historické pohnutky a důvody, které vedly ke vzniku jednotné měny. Dalším bodem je popsání a charakteristika jednotlivých konvergenčních kritérií, jež byly shrnuty v Maastrichtské smlouvě a jejichž znalost je pro následující kapitolu samotného porovnávání dvou ekonomik určující.

3.1 Cesta ke společné měně

„Snahy o vytvoření společné evropské měny sahají daleko do minulosti a úsilí vynaložené při uskutečňování tohoto cíle je ohromující. Sen o společné měnové jednotce, která by ekonomicky povzbudila a sjednotila rozmanité národy a různé národní ekonomiky prodchnula blahobytem a dynamikou, si tu a tam získával pozornost po celá staletí politického myšlení. Měnová a politická unie kráčely od nepaměti ruku v ruce“ Marsh (2012, s. 33).

V současné době spojuje euro 17 států Evropské unie. V dohledné době přijmou euro za svou měnu i další členské státy, a to kvůli nesporným výhodám, jako třeba vyšší vnitřní efektivnost nebo vyšší odolnost vůči vnějším událostem, které ze společné měny plynou. Cesta ke společné měně nebyla ovšem vždy bez překážek.

3.1.1 Brettonwoodský měnový systém

Zatímco v Evropě zuřila válka, v americkém Bretton Woods ve státě New Hampshire se už shromáždili zástupci čtyřiceti pěti spojeneckých zemí, aby nadcházející mírové období pojistili vybudováním stabilního měnového systému. Konference zakonzervovala americký dolar v roli opěrného bodu celosvětového systému fixních měnových kurzů a znovu vzkřísila některé prvky zlatého standardu.¹ Brettonwoodský režim byl na rozdíl od neorganizované samoregulace systému zlatého standardu kontrolován novou, na konferenci ustanovenou institucí, Mezinárodním měnovým fondem (MMF).

Dosažená politická shoda, ekonomické priority zakládajících šesti států² Evropského hospodářského společenství (EHS) a také fungující poválečný měnový systém z Bretton Woods byly příčinami toho, proč se tehdy ještě v Římské smlouvě³ z roku 1957 stala měnová politika pouze oblastí koordinovaného postupu, který měl členskými zeměmi usnadnit vytváření společného trhu.

Obrázek č. 2.1.: Podpis Římských smluv 25. března 1957

Zdroj: Euroskop

„Evropské státy byly spokojeny se systémem z Bretton Woods z roku 1944 především proto, že jim zavedený systém fixních kurzů vyhovoval a preferovaly ho před systémem kurzů plovoucích. Důvodů bylo několik: evropská zkušenost se systémem plovoucích kurzů během let 1919-1926, předpokládaný negativní vliv plovoucích kurzů

---

¹ Princip zlatého standardu je v zafixování své domácí měny vůči určitému množství zlata. Národní měna a jiné formy peněz (bankovní vklady a bankovky) se za určitou pevnou částku volně směňují za zlato.

² Francie, Německo, Itálie, Nizozemsko, Belgie a Lucembursko.

³ Římská smlouva byla podepsána roku 1957 v Římě a založila Evropské hospodářské společenství. Maastrichtskou smlouvou byla však přejmenována na „Smlouvu o založení Evropského společenství“

na obchod a příliv přímých investic nebo očekávané potíže při provádění společné zemědělské politiky při existenci plovoucího kurzu,“ Apel (2000, s. 25).

První poplašné zprávy se v sídle Evropské komise začaly šířit po revalvaci západoněmecké marky a nizozemského guldenu v roce 1961. Tyto zprávy podnítily první kroky politického směřování k hospodářské a měnové unii. V lednu roku 1965 vyhlásil Robert Marjolin, francouzský člen výkonného orgánu EHS, že měnová unie je nevyhnutelným závazkem. Po těchto slovech však nastal hluboký nesouhlas v řadách evropských finančních expertů, podpořený výrokem německé Bundesbank, která argumentovala, že měnová flexibilita je nezbytnou zbraní k boji s inflací. Nakonec převládl názor, že podmínkou měnové unie je prosazení velmi podobných politik v zainteresovaných zemích a dosažení podobných výsledků v oblastech cen a mezd, daní a rozpočtů, vnitřní konkurence a zahraničního obchodu.

3.1.2 Založení hospodářské a měnové unie

V roce 1969 se na Haagské konferenci rozhodlo o dalším rozšíření EHS, které mělo mezi členy přivést Británii, Irsko, Dánsko a Norsko. Jednalo se o první ze šesti vln rozšiřování, které pokračovalo až do současnosti. Ve stejné době se členové EHS pustili do sestavení detailního plánu budování hospodářské a měnové unie (HMU). O sestavení komise evropských expertů, která by měla zmapovat možnosti vybudování měnové unie, byl požádán lucemburský ministr financí a premiér Pierre Werner.

„K tomuto integračnímu kroku existovaly dva důvody: ES jednak hledala po dokončení celní unie a před prvním rozšířením nové perspektivy prohloubení integračního procesu a jednak proti stále více se propojujícím trhům Společenství stála autonomní hospodářská a měnová politika každého členského státu, která působila čím dál větší problémy. Vznik HMU měl být prohloubením společného trhu prostřednictvím vytvoření oblasti, v níž by se zboží, služby, osoby i kapitál volně a bez „zkreslení“⁴ pohybovaly,“ Sychra (2009, s. 49).

Výsledný text známý jako Wernerova zpráva, byl vydán 7. října 1970. V zásadě šlo o nalezení kompromisu mezi stoupenci dvou soupeřících koncepcí dalšího postupu,

---

⁴ Zkreslení spočívá právě v existenci měnových kurzů a v nejistotě o jejich budoucím vývoji. Existence národních měn také částečně omezuje cenovou transparentnost.

takzvanými ekonomisty a monetaristy. Ekonomisté, zastoupení Spolkovou republikou Německo a Nizozemskem, a do roku 1970 také Itálií, argumentovali, že měnová unie má opravdový smysl tehdy, až dojde k větší harmonizaci národních ekonomik. Předpokládali, že základní povinností v pokroku směrem k měnové integraci, zahrnující pevně fixované směnné kurzy a vedoucí v konečné fázi ke společné měně, je vysoký stupeň koordinace a konvergence hospodářských politik. Monetaristé, zastoupení Francií, Belgií, Lucemburskem, Velkou Británií a Komisí ES, naopak namítali, že je důležité zavést společnou měnu, která bude mít pozitivní dopad na hospodářské sbližování zúčastněných zemí. Hnací silou sbližování hospodářských politik, má být silná měnová struktura s pevně fixovanými směnnými kurzy.

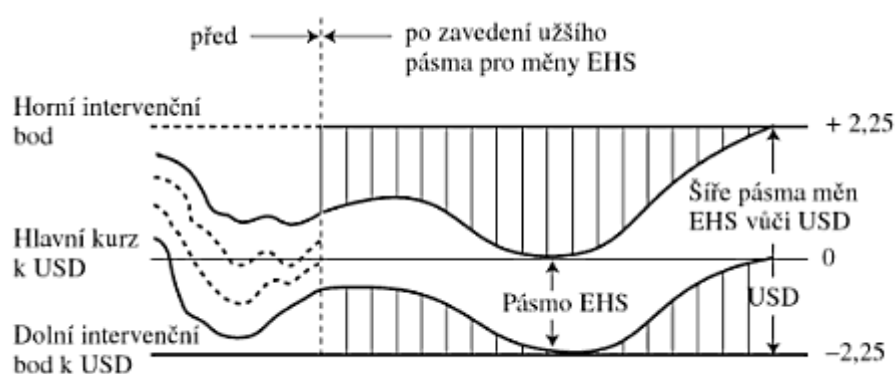
Zpráva proto oplývala nejasnými formulacemi a kompromisy. Zároveň předkládala plán na vytvoření hospodářské a měnové unie ve třech krocích v průběhu příštích deseti let. Počítalo se s přesunem klíčových politických pravomocí z národních parlamentů, vlád a centrálních bank na instituce Společenství, na které by dohlížel Evropský parlament. Zpráva detailně popisovala první dvě etapy a v obecnější rovině poukazovala na kroky, které musí být uskutečněny v etapě třetí. První fáze procesu měla trvat tři roky a zasadit se o snížení přípustných fluktuací měn, zavedení požadavků pro hospodářskou politiku a koordinaci rozpočtových politik. Národní politiky vlád měly být formulovány v závislosti na cílech Společenství, a politikou konvergence se mělo předcházet výrazným měnovým výkyvům, ke kterým by docházelo ve druhé etapě. V posledním stadiu šlo o nevyhnutelné zafixování směnných kurzů, o konvergenci hospodářských politik a o ustanovení systému centrálních bank Společenství. Současně zpráva také předdesílala potřebu politické unie. V březnu 1971 byl Wernerův plán oficiálně přijat. Svazujícímu časovému harmonogramu zavedení měnové unie se však raději evropské vlády vyhnuly. Jak uvádí Marsh (2012), vlády počítaly pouze s tím, že měny zemí společného trhu budou v první tři až pět let trvající fázi fluktuovat v rámci užších fluktuačních pásem, než jaké platilo vůči dolaru.

Realizace HMU měla bohužel špatný začátek. Situace v roce 1971, kdy přišla světová měnová krize, nebyla ke vzniku příliš příznivá. Krize vedla v srpnu ke zrušení konvertibility dolaru a poté i ke zhroucení brettonwoodského systému pevných kurzů a přechodu na kurzy plovoucí. Ve snaze udržet situaci pod kontrolou a současně v rámci Wernerova plánu bylo rozhodnuto o vzájemném navázání evropských měn a zajištění jejich stability vazbou na americký dolar. Podpis Basilejské dohody dne 10. dubna 1972

mezi bankami šesti členských a kandidátských zemí⁵, dal vznik systému označovaného jako „had v tunelu“ nebo také „měnový had,“ (viz Obrázek č. 2.2).

„Hadem“ byly myšleny na sebe navázané evropské měny s maximálním rozpětím 2,25 procenta, „tunelem“ poté rozpětí ve výši 4,5 procenta vůči dolaru, ve kterém se měny pohybovaly. Užší rozpětí evropských měn se tedy pohybovalo uvnitř širšího rozpětí, které činila fluktuace měn členských států Mezinárodního měnového fondu v rozpětí 4,5 procenta. Had v tunelu začal fungovat 2. dubna 1972.

Obrázek č. 2.2.: Had v tunelu

Zdroj: Lacina (2007)

Kvůli nestabilitě mezinárodní měnové situace však „had“ nezůstal dlouho ve své původní podobě. Po devalvaci dolaru v březnu 1973 začaly „hada“ opouštět jednotlivé státy, až v něm zůstaly pouze silné měny, a to německá marka a dánská koruna. Jak uvádí Lacina (2007), tato situace nastala kvůli tomu, že ES odmítla korigovat měnového hada k devalvaci dolaru a tudíž docházelo u členských zemí ke ztrátám v mezinárodněobchodní konkurenci. Brzy proto z měnového hada vystoupily Velká Británie, Irsko a Itálie. Francie ještě nějakou dobu držela se zhodnocováním marky krok, ale v roce 1974 vystoupila rovněž. Pro další léta se stal „had“ zónou německé marky, k jejíž stabilitě svoji měnovou politiku upínaly státy, které měly se Spolkovou republikou Německo úzké obchodné vztahy (Dánsko, Benelux).

Wernerův plán nakonec ztroskotál, právě kvůli neúspěchu měnového hada. Tento incident měl dopad na celkovou koncepci HMU a donutil Komisi navrhnout, aby se Společenství posunulo rovnou do druhé fáze budování společné měny. Tento návrh se

⁵ Irsko, Dánsko, Velká Británie a Norsko

ovšem v Radě nesetkal s podporou, a proto nebyl ani uskutečněn. O tom, proč „had“ neuspěl, se vedou dodnes spory. Jeden z pohledů poukazuje na světovou měnovou krizi nebo ropný šok. Druhý zase na nepřekonatelnou propast mezi německými a francouzskými zájmy, tedy monetaristickou a ekonomistickou koncepcí. Ztroskotání bylo bohužel nevyhnutelné, jelikož země s „měkkou“ měnou vypověděly užší spolupráci vždy, když musely svou politiku přizpůsobovat pod tlakem stabilní německé marky. Příčiny tohoto chování jsou v hospodářských rozdílech jednotlivých zemí, které byly na začátku sedmdesátých let ještě příliš velké. Jinými slovy, chyběla konvergence a společná shoda v základních ekonomických ukazatelích.

Vydáním Marjolinovy zprávy⁶ potvrdilo Společenství neúspěch Wernerova plánu. Jednalo se totiž o zhodnocení průběhu plánu a dokument pod vedením bývalého místopředsedy Komise ES Roberta Marjolina konstatoval, že v budování HMU byl učiněn pouze minimální pokrok. Stejně tak ve stupni liberalizace pohybu kapitálu je na tom Společenství podle zprávy hůře než na začátku šedesátých let. Tento stav byl zapříčiněn třemi faktory. Nepříznivé události (mezinárodní měnová krize, ropný šok), absence politické vůle (prosazování národních zájmů na úkor zájmů Společenství) a nepřisouzení dostatečné důležitosti podmínkám, které musely být splněny k uskutečnění projektu HMU.

I přes negativní výsledek byla Wernerova zpráva velmi důležitým mezníkem, jelikož její samotné vydání dávalo najevo, že další kroky evropské integrace povedou směrem k vytvoření HMU. Evropské státy reagovaly na hospodářskou krizi odlišně. Francie se snažila s recesí a zvyšující se nezaměstnaností bojovat revitalizačními programy a nízkými úroky, přičemž tomuto cíli obětovala stabilitu své vlastní měny. Naproti tomu Německo a jiné země s tradicí cenové stability daly přednost boji proti inflaci. Dále se ukázalo, že cesta evropské integrace nebude tak snadnou a rychlou záležitostí, jak se čekalo. Některé státy v čele s Francií se totiž přesvědčily o nutnosti změny své dosavadní hospodářské politiky, která se při řešení hospodářské krize ukázala jako nefunkční, jelikož inflace a znehodnocení měny nevedly k vyšší zaměstnanosti a hospodářskou situaci zemí ještě zhoršovaly. Ukázala se také nejistota ohledně chování Velké Británie jako nového člena Společenství. Marsh (2012) uvádí, že její požadavky na změnu určitých principů fungování ES měly za následek politické přeskupení ve vztazích mezi členskými státy, což se později projevilo užší spoluprací mezi Francií a Německem.

---

⁶ Vydána 24. října 1962.

Obě země zaujaly stejný postoj k požadavkům na radikální reformy ES a snažily se zachovat myšlenku integrace živou. V oblasti měnové politiky jí bylo vytvoření Evropského měnového systému.

3.1.3 Vytvoření Evropského měnového systému

Evropský měnový systém byl v první řadě vytvořen z politického hlediska. Po neúspěchu Wernerovy zprávy bylo cílem udržet při životě myšlenku další integrace a EMS se stal dobrým prostředkem. Stále nebyl realizován společný trh, a proto existovala potřeba stabilizovat evropské měnové kurzy. EMS se tak stal alternativním projektem měnové integrace a volnější variantou měnového hada. Návrh na jeho vytvoření přednesl v říjnu 1978 předseda Komise Roy Jenkins a již v březnu 1979 začal EMS fungovat. Sychra (2009) ve své knize uvádí, že nejdůležitějším úkolem systému bylo stát se hlavním článkem strategie trvalého růstu a stability v rámci vytvoření zóny měnové stability v Evropě. Té mělo být dosaženo díky trvalému poklesu a celkové volatilitě kurzu amerického dolaru po rozpadu brettonwoodského systému. Struktura EMS obsahovala tři základní prvky, evropskou měnovou jednotku, mechanismus směnných kurzů a úvěrové mechanismy.

Evropská měnová jednotka⁷ (ECU) představovala koš všech zúčastněných měn a měla pevnou hodnotu složenou z jejich podílů. Podíl měn, které byly v koši zastoupeny úměrně své ekonomické síle, se každých pět let měnil a odpovídal podílu HDP členské země na celkovém HDP Společenství. ECU byla zavedena jen v bezhotovostní podobě a jejím hlavním úkolem bylo plnit funkci rezervní měny.

Mechanismus směnných kurzů ERM byl nejdůležitější součástí systému a fungoval na základě paritní mřížky a indikátoru divergence⁸. Měny byly svázány ve směnných kurzech a vytvářely paritní mřížku, ve které se mohly pohybovat ve flukтуаčním rozpětí +/- 2,25% od centrální parity. Některé země si mohly vybrat rozpětí široké +/- 6%. Tuto možnost si vybrala Itálie a později i Španělsko, Velká Británie a Portugalsko. Dostal-li se však kurz na 75% flukтуаčního pásma, začaly centrální banky provádět intervenci za účelem stabilizace měny. K tomu sloužily úvěrové mechanismy.

---

⁷ ECU vzniklo 13. března 1979.

⁸ Jedná se o signalizační nástroj, který upozorňuje na kritické odchylování kurzu od centrální parity.

Ty kryly náklady z devizových intervencí a sloužily k překlenutí deficitů platební bilance. Kurzový mechanismus byl velice důležitý z hlediska další integrace. Bylo zapotřebí, aby členové EMS postupovali v měnové finanční a hospodářské politice relativně stejným směrem. Za těchto podmínek se EMS jako nástroj vnější a vnitřní měnové stability plně osvědčil. Zatímco v ranější fázi osmdesátých let bylo nutno směrné kurzy členských zemí upravovat, v pozdějším období byly tyto změny spíše ojedinělé. Tento efekt donutil přehodnotit současné uvažování v hospodářské politice, že expanzivní měnová a fiskální politika nevede k větší prosperitě, ale naopak k inflaci a makroekonomické nestabilitě. Nelze ovšem pominout krizi, která nastala v letech 1992-1993 a částečně upravila pozitivní výroky o fungování EMS. Při vyvrcholení krize bylo flukтуаční pásmo rozšířeno až na +/- 15%, což vedlo k faktickému vyřazení EMS z provozu. Členské státy nevyužily rozšířeného pásma k uvolnění vlastní měnové politiky, jako se stalo v době Wernerova plánu, kdy byl prostor flexibilních kurzů velmi rychle vyčerpán. Fakt, že se v devadesátých letech neopakovala stejná situace, ukázal, že se mezitím pojetí měnové politiky navzájem přiblížilo.

Úspěch EMS znovu oživil myšlenku k vytvoření úplné měnové unie s jedinou společnou měnou a centrální bankou. Tato myšlenka přišla s nástupem nové Komise v čele s Jacquesem Delorsem a jejím záměrem bylo dospět k dokončení jednotného vnitřního trhu. Úmysl vytvořit HMU byl zmíněn v preambuli Jednotného evropského aktu, ovšem bez bližší časové specifikace. Vystala však otázka, jestli vytvoření jednotného vnitřního trhu vyžaduje zároveň i vytvoření měnové unie. Velká Británie v čele s Margareth Thatcherovou⁹ vylučovala jakékoliv úvahy o přenesení další suverenity z národní úrovně na úroveň Společenství. Pro další postup v oblasti HMU byl klíčový postoj SRN, Francie a Itálie. V roce 1986 demonstroval postoj Spolkové republiky Německo ministr zahraničních věcí Hans Dietrich Genscher, který se v memorandu vyjádřil pro vytvoření Evropského měnového prostoru a Evropské centrální banky. Důvodem, který uvádí Marsh (2012), proč s měnovou integrací souhlasila Francie a Itálie, byla stěžejní role německé marky v rámci EMS¹⁰. S těmito názory korespondovala snaha Komise spočívající v dokončení jednotného trhu posíleného vytvořením HMU a větším důrazem na politickou unii.

---

⁹ V roce 1979 se stala ministerskou předsedkyní, kterou byla až do roku 1990.

¹⁰ Francouzský a italský postoj deklarovala memoranda ministrů financí obou států z 8. ledna a 23. února 1988.

3.1.4 Uskutečnění hospodářské a měnové unie

V roce 1988 v Hannoveru udělila Evropská rada sedmnáctičlennému výboru expertů v čele s předsedou Komise ES Delorse, mandát k prozkoumání a návrhnutí řešení k uskutečnění Hospodářské a měnové unie. Jednalo se o předložení konkrétního návrhu vytvoření HMU, ne o úvahy zda má být vytvořena. V tomto bodě panoval již všeobecný souhlas. Zvolení Delorse do čela expertů mělo politický podtext. Vzhledem ke známé britské nedůvěře k měnové unii bylo nutné, aby byla iniciativa svěřena do rukou centrálních bankéřů, od kterých se dal očekávat konzervativní přístup. Díky tomuto kroku se rovněž počítalo s větším zapojením centrálních bank členských států Společenství. Výbor předložil výsledek známý jako Delorsova zpráva 12. dubna 1989. Z diskuzí Delorsovy komise ve skutečnosti vzešel životaschopný návod na vytvoření měnové unie. Nicméně výsledný dokument vyjmenovával spíše různé možnosti a doporučení, než že by navrhoval skutečná politická rozhodnutí. Stanovený cíl zpráva spojovala s úplnou liberalizací kapitálových toků, s úplnou integrací finančních trhů, s nezvratnou konvertibilitou měn členských států a s definitivním zafixováním směnných kurzů. V duchu Wernerovy zprávy doporučovala třífázový postup k vybudování HMU, startující užší hospodářskou a měnovou spoluprací. Dokument byl nejspeciřtější v oblasti, kde se hovořilo o potřebě „nové měnové instituce,“ která bude HMU řídit. Měla být uspořádaná na nadnárodní úrovni v seskupení, jež by se dalo nazvat Evropským systémem centrálních bank. První etapa měla začít 1. července 1990,¹¹ o termínech ostatních fází zpráva sice nehovořila, ale zdůraznila, že by mělo dojít k jasnému načasování třetí etapy. Toto doporučení bylo pojistkou, aby se neopakovala situace ze začátku sedmdesátých let, spojená s realizací Wernerova plánu, kdy státy vstoupily pouze do první etapy a poté celý koncept HMU zkrachoval. Dokument rozlišoval hospodářskou unii na straně jedné a měnovou unii na straně druhé. Podmínkami pro fungování hospodářské unie byla existence jednotného trhu se společnými pravidly hospodářské soutěže, regionální a strukturální politika a koordinace hospodářských politik. Pro měnovou unii byl důležitá liberalizace pohybu kapitálu, volná směnitelnost měn, a pevná fixace měnových kurzů. Delorsova zpráva byla Evropskou radou schválena jako „Strategie evropské Hospodářské a měnové unie“ v červnu 1989 na zasedání v Madridu. Na madridské zasedání navázal summit Evropské rady ve Štrasburku, který svolal mezivládní konferenci o HMU. Cílem této konference mělo být vyřešení definitivní podoby HMU. Konference byla svolána

---

¹¹ K tomuto datu mělo vstoupit v platnost nařízení o liberalizaci pohybu kapitálu.

narychlo, neboť bylo Společenství pod tlakem mezinárodně politických událostí. Jednou z nich bylo pravděpodobné sjednocení Německa. Tento předpoklad vedl některé státy, především však Francii, ke snaze začlenit sjednocené Německo ještě více do Evropských struktur. Dalším změnou byl očekávaný konec studené války, se kterým vzrostl potencionální počet uchazečů o členství. Proto bylo na dalším zasedání Evropské rady v říjnu 1990 v Římě rozhodnuto o startu druhé etapy. Mezitím vydala Komise dokument s názvem „Jeden trh, jedna měna,“ což byly sepsané výhody a náklady bezprostředně spojené se vznikem HMU. V Římě probíhaly paralelně dvě konference a to samotné svědčilo o tom, že vytvoření HMU nemá být žádným izolovaným krokem, ale má být včleněna do procesu prohlubování integrace.

Jednání těchto dvou konferencí, které byly zahájeny 15. prosince 1990 v Římě a završeny 10. prosince 1991 v Maastrichtu, přinesly přijetí Smlouvy o Evropské unii, nejrozsáhlejší reformy primárního práva, k jejímuž podpisu došlo 7. února 1992. Evropská Unie nyní stála na třech pilířích, přičemž HMU se stala součástí prvního, nadnárodního pilíře.¹² Smlouva zahrnovala zásady pro koordinovanou hospodářskou politiku, institucionální strukturu, podmínky členství a rozhodovací postup a předpoklady pro začátek druhé a třetí etapy. Vznik HMU zahrnoval neodvolatelné stanovení měnových kurzů vedoucí k zavedení jednotné měny – ECU, stejně jako vymezení a provádění jednotné měnové a devizové politiky za účelem udržení cenové stability a podporu hospodářské politiky Společenství v souladu s volnou soutěží. Začátkem třetí fáze měly být neodvolatelně fixovány směnné kurzy národních měn, než je nahradí jednotná měna a samotná měnová politika se stane jednou z dalších společných politik. Smlouva také obsahovala pojistku pro automatické spuštění HMU za předpokladu, že nebude rozhodnutí o přijetí třetí etapy odsouhlaseno do konce roku 1997. O jejím zahájení měla rozhodovat na základě konvergenčních kritérií Rada EU kvalifikovanou většinou.¹³ Dánsko¹⁴ a Velká Británie si vyjednaly výjimku ze smlouvy, která je opravňuje nepřistoupit na třetí etapu HMU. Začátkem třetí etapy měla začít fungovat Evropská centrální banka, starající se o měnovou politiku a Evropský systém centrálních bank, jehož byla součástí. Měnová politika tedy přešla do správy Společenství, ostatní úseky hospodářské politiky zůstaly pod hlavičkou samotných států. Se zánikem Výboru

---

¹² Druhé dva pilíře byly mezivládní. Společná zahraniční a bezpečnostní politika a spolupráce v oblasti justice a vnitra.

¹³ Rozhodování kvalifikovanou většinou je v dnešní době nejčastěji používané rozhodovací kritérium, které se postupující integrací rozšiřuje i na další oblasti. O politicky nejcitlivějších otázkách rozhoduje ovšem Rada jednomyslně.

¹⁴ Dánsko si tuto výjimku vyjednalo až v důsledku neúspěšného referenda.

guvernérů centrálních bank a Evropského fondu pro měnovou spolupráci vznikl Evropský měnový institut, předchůdce Evropské centrální banky, který měl vykonávat přípravné práce v druhé etapě. Hlavní roli v rozhodování zde získala Rada spolupracující s Komisí a předkládající závěry Evropské radě. Podle postoje Evropské rady jsou v Radě přijímána kvalifikovanou většinou doporučení a o těch je dále informován Evropský parlament.

Harmonogram dílčích etap budování HMU byl Smlouvou o EU rozpracován ve třech fázích, které na sebe vzájemně navazovaly. Jak zmiňuje Marsh (2012), jejich obsah i délka byl však rozdílný. První fáze byla pouze startovací a ne příliš náročná. Ve druhé fázi se činila nejdůležitější rozhodnutí, přijímala potřebná opatření a plnila se konvergenční kritéria. Třetí fáze se pojila se vznikem HMU, během které byla zavedena hotovostní měna.

První etapa probíhala od 1. července 1990 do 31. prosince 1993 a budování HMU zahájila sérií podporujících kroků. Jedním z nich bylo dokončení jednotného vnitřního trhu a volného pohybu zboží, osob, kapitálu a služeb. Dalším například koordinace rozpočtových politik členských států, které podporují dosažení konvergence základních makroekonomických ukazatelů. Měly být odstraněny bariéry soukromého obchodování s ECU, protože některé státy v tomto obchodování kladly překážky.

Druhá fáze započala 1. ledna 1994 a skončila 31. prosince 1998. Byla to nejdůležitější a nejnáročnější fáze přechodu k HMU. Jelikož začátkem třetí fáze mělo dojít ke vzniku HMU, vytvořila druhá fáze ekonomické, právní a institucionální předpoklady pro zavedení společné měny. V počátcích začal fungovat Evropský měnový institut, který byl přímým předchůdcem Evropské centrální banky. Samotný EMI na konci této fáze zanikl. Měl velké množství úkolů, ale minimální kompetenci. Neoplýval právní subjektivitou ani žádným exekutivním oprávněním a nemohl tedy zasahovat do měnové politiky jednotlivých členských států. Mohl plnit jen funkce a úkoly svěřené mu Smlouvou o ES a statutem EMI. Jeho cílem bylo zajištění cenové stability, podpora spolupráce mezi národními bankami a prohlubování koordinace měnových politik. Další úkoly mohly být EMI svěřeny na návrh Komise Radou EU. Samostatný rozhodovací orgán, Rada EMI, byl sestaven z prezidenta EMI a guvernérů národních centrálních bank, kdy každý disponoval jedním hlasem. 31. května byla Komisí zveřejněna Zelená kniha o vytvoření HMU, která obsahovala podrobné kroky k zavedení společné měny. (vložit tabulku ze strany 76 Sychra). O jméně společné jednotné měny se dlouhou dobu vedly

spory. Nakonec byl na summitu Evropské rady v Madridu v roce 1995 stanoven název euro, který nahradil původní název ECU. Rozhodnuto také bylo, že se název euro musí psát ve všech úředních jazycích stejně s přihlédnutím k existenci různých abeced. Současně bylo v Madridu rozhodnuto, že třetí etapa závěrečného přechodu k HMU začne 1. ledna 1999 s tím, že jednotlivé státy budou hodnoceny v plnění konvergenčních kritérií podle makroekonomických výsledků, kterých dosáhly v roce 1997. Jelikož smlouva neobsahovala mechanismus, který by přiměl stát, jež je členem HMU a zároveň se odklonil od konvergence, k návratu k fiskální stabilitě, byl na zasedání Evropské rady v Amsterdamu schválen Pakt stability a růstu. Pakt přinášel hrozbu peněžní pokuty při překročení povolené hranice deficitu. V Amsterdamu byl také schválen nový mechanismus směnných kurzů ERM II, jenž se týkal zemí mimo Eurozónu. Všechny státy, které přijaly jednotnou měnu, se staly členy Euro-x rady, dnes označované jako Euroskupina¹⁵. Povinnosti Euroskupiny jsou konzultace ohledně fungování HMU. Na konci druhé etapy přijala Rada EU na svém mimořádném zasedání, že do HMU vstoupí jedenáct členských zemí a to Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko a Španělsko. Podle Rady konvergenční kritéria nesplnilo Řecko a Švédsko. Velká Británie a Dánsko v rámci své výjimky ze Smlouvy o EU členství ve třetí etapě odmítly. Podle Sychry (2009) však vstoupením Belgie a Itálie do HMU vyvstala otázka, jestli jsou konvergenční kritéria důležitým předpokladem pro zavedení eura nebo jen přibližným indikátorem, protože obě dvě země před vstupem překročily hranice fiskálních kritérií.

Závěrečná cílová etapa započala 1. ledna 1999 a HMU tímto krokem oficiálně zahájila svou činnost. Odpovědnost za provádění měnové politiky přešla na Evropský systém centrálních bank a Evropskou centrální banku. Směnné kurzy mezi eurem a zúčastněnými měnami byly zafixovány jednomyslným rozhodnutím Rady. V lednu 2001 se k ostatním členům připojilo i Řecko. K fyzickému zavedení eura do oběhu došlo 1. ledna 2002, společně s výměnou národních bankovek a mincí za euro. I když smlouva počítala s ukončením fáze paralelního oběhu dvou měn až v půli roku, podařilo se všem členům čas zkrátit a dokončit výměnu do 28. února 2002. Po volbách v roce 2004, kdy v Řecku zvítězila opoziční strana, se zjistilo že, tehdejší řecká vláda poskytovala v letech 1997- 1999, nepravdivé údaje o aktuálním rozpočtovém deficitu.

---

¹⁵ Tento konzultační orgán byl prvně označován jako Euro-11 rada, podle původního počtu účastníků. Poté však oficiálně ustaven jako Euro-x rada a nakonec pojmenován jako Euroskupina. Tento název je také uveden v Lisabonské smlouvě.

Zavedením eura jako společné měny byla dokončena měnová integrace, ale proces samotný na úrovni států stojících mimo eurozónu stále pokračuje. Po splnění požadovaných podmínek mají nečlenské státy právo se k HMU v rámci třetí etapy připojit. Přezkoumání konvergenčních kritérií je prováděno co dva roky, nebo na vlastní výslovnou žádost. Po jejich splnění čeká zemi vstup do HMU¹⁶. Tento proces však není nijak časově omezen, proto existují různé národní strategie, které počítají s různými termíny připojení k HMU. V roce 2007 se k HMU připojilo Slovinsko a o rok později také Malta a Kypr. V roce 2009 Slovensko a 2011 Estonsko. V těchto případech je ovšem situace jiná než u států, které měnovou unii zakládaly. Tyto státy se musí ztotožnit nejen s Evropskou unií, ale i s její měnou, a proto je vstup do třetí fáze spíše politickým než ekonomickým rozhodnutím. Evropská Unie má celkem 27 členů, z toho je jich 17 v HMU. Euro však jako svou měnu používají i další státy a oblasti v Evropě i mimo ni, Monako, San Marino, Vatikán, Andorra, Černá Hora, Kosovo, Guadeloupe, Francouzská Guyana, Martinik, Réunion, Azory, Madeira, a Kanárské ostrovy. V roce 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která obsahuje několik, nijak však zásadních změn, v celkové struktuře HMU. Novelizace smlouvy o EU (předtím Smlouva o založení ES) přinesla nejvýraznější posun v odlišování států zapojených v eurozóně a zemí, ve kterých se eurem neplatí. „Konkrétním výstupem těchto ustanovení, je možnost členských států HMU jednotně vystupovat v rámci mezinárodních finančních a měnových institucí¹⁷ a oficiální začlenění Euroskupiny do institucionálního schématu HMU (protokol o Euroskupině). De facto tak smlouva ještě více odděluje koordinaci hospodářské politiky členských zemí eurozóny od ostatních členů EU. S tím souvisí pravomoc přijmout opatření k posílení koordinačních nástrojů rozpočtové disciplíny pouze pro členy HMU“ Sychra (2009, s. 83). Země mimo eurozónu se tímto způsobem nemohou zúčastnit hlasování a zůstávají na okraji rozhodování. Lisabonská smlouva sama o sobě posílení HMU nepřináší, ale upřesňuje postupy v reakci na dosavadní fungování a rozšiřování eurozóny a kodifikaci některých nástrojů. Tyto změny naznačují tendenci k autonomnějšímu rozhodování států.

Cesta ke společné měně ukázala, jak složitým vývojem tato oblast za dobu své existence prošla. Marsh (2012) hodnotí společnou měnu, která funguje ve velké části Evropy, jako nezpochybnitelný úspěch celého integračního procesu. Vytvoření HMU

---

¹⁶ Tento vstup ovšem není nevyhnutelný, protože třeba Švédsko nemá vyjednanou výjimku a přesto do HMU zatím nevstoupilo. Proti Švédsku zatím nebyly ze strany orgánů EU učiněny žádné kroky.

¹⁷ Toto se týká především Mezinárodního měnového fondu nebo skupiny G20, což je fórum ministrů financí a guvernérů centrálních bank nejsilnějších ekonomik světa.

mělo nejen politický dopad, ale výrazným dílem prohloubilo i integraci. Svým zásahem do suverenity jednotlivých států se stala nejambicióznějším projektem v rámci celé historie Společenství.

3.2 Konvergenční kritéria

Konvergenční kritéria jsou při formování a dalším rozšiřování eurozóny hlavním bodem. Je tomu tak proto, že po splnění těchto podmínek je státu dovoleno stát se členem měnové unie. Tyto podmínky byly koncepčně vymezeny Smlouvou o ES (čl. 109j, 104c) a připojenými protokoly, po změně tatáž pravidla upravuje Smlouva o fungování EU. Kritérii jsou sledovány konkrétní ekonomické cíle, jako je sbližování ekonomik členských států, ale zaručují také budování HMU a jsou spojeny s politickým systémem EU a s rozhodovacím procesem, který z něj vychází. Na konferenci o měnové unii v Maastrichu byla otázka, jaké konvergenční podmínky jsou nezbytné ke vstupu státu do třetí etapy, tou nejdůležitější otázkou vůbec. Bylo nutné najít kompromis mezi tehdejšími dvanácti členskými státy v tom, která kritéria uplatnit, protože se zároveň jednalo o politický boj. Přísnější vstupní kritéria obhajovalo Německo a Nizozemsko, jelikož ani jeden stát nechtěl vstoupit do projektu, kde by nebylo předem zajištěno udržení cenové stability. Ostatní státy se přikláněly spíše k volnějším podmínkám, protože u některých z nich, například u Itálie, panovaly obavy, že by přísná kritéria nemusela taky vůbec splnit. Konečně vymezená kritéria se tedy stala určitým kompromisem obou dvou proudů a jejich plnění zaručuje, že země, které konvergují podle plánu, vykazují co nejvyšší míru hospodářského sblížení a jejich jednotlivé národní ekonomiky procházejí zdravým vývojem. Konvergenčních kritérií je dohromady pět, tři z nich jsou měnová, a to inflační kritérium, úrokové kritérium a kritérium směnného kurzu. Poslední dvě jsou fiskální, rozpočtové kritérium a kritérium zadluženosti. Mimo těchto pět kritérií musí být splněna podmínka sloučení statutu národních centrálních bank se statuty Evropské centrální banky (ECB) a Evropského systému centrálních bank (ESCB).

3.2.1 Kritérium cenové stability

Kritérium cenové stability je uvedeno v článku 140 odstavci 1 v první odrážce Smlouvy o fungování Evropské Unie. A vyžaduje „*dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků*“ Smlouva o fungování EU (1993). Článek 1 Protokolu o kritériích konvergence, na který se odkazuje v článku 140 Smlouvy, uvádí, že „*kritérium cenové stability, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 první odrážce, znamená, že členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků. Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.*“ Smlouva o fungování EU (1993).

Toto kritérium bylo chápáno jako správný krok, které analyzuje odhodlání a vůli realizovat HMU, která je založená na nízké inflaci a snaze udržet cenovou stabilitu.

3.2.2 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Článek 140 odst. 1 ve čtvrté odrážce Smlouvy vyžaduje, „*stálost konvergence dosažené členským státem a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb.*“ Smlouva o fungování EU (1993). Článek 4 v Protokolu o kritériích, na který odkazuje Smlouva, dále upřesňuje že, „*kritérium konvergence úrokových sazeb, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 čtvrté odrážce této smlouvy, znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.*“ Smlouva o fungování EU (1993).

Toto úrokové kritérium snižuje rozdíly v dlouhodobých úrokových mírách, které jinak vedou ke vzniku rizika při přesunu velkého objemu kapitálu a z něho vyplývajících zisků a ztrát při přechodu k měnové unii.

3.2.3 Kritérium směnného kurzu

Podle článku 140 odst. 1 třetí odrážky Smlouvy se vyžaduje „*dodržování normálního fluktuačního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči měně jiného členského státu*“ Smlouva o fungování EU (1993). Článek 3 Protokolu o kritériích konvergence, na který se odkazuje v článku 140 odst. 1 Smlouvy, stanovuje, že „*kritérium účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 třetí odrážce této smlouvy, znamená, že členský stát alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval fluktuační rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému, aniž by byl směnný kurz vystaven silným tlakům. Zejména pak nesměl členský stát v tomto období z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny vůči měně kteréhokoli jiného členského státu.*“ Smlouva o fungování EU (1993).

Závazek měnové stability dokáže redukovat rozsah náhlé intervence ke stabilizaci měnových kurzů a omezuje snahy členských států v provádění devalvačních kroků na zvýšení vlastní konkurenceschopnosti.

3.2.4 Kritérium veřejného zadlužení

Poměr veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu nesmí dlouhodobě překročit hranici šedesáti procent. Kritérium se ovšem nepovažuje za porušené, pokud se poměr dostatečně rychle snižuje a uspokojivým tempem se blíží k doporučené hodnotě.

3.2.5 Kritérium vládního deficitu

Hranice, kterou nesmí výše deficitu dlouhodobě překročit, jsou tři procenta HDP. Pokud je ovšem doporučená hranice překročena jen výjimečně a to na přechodnou dobu, nepovažuje se kritérium za porušené. Je nutné, aby se tyto hodnoty dále snižovaly a přibližovaly povoleným třem procentům.

3.2.6 Slučitelnost vnitrostátních právních předpisů

Článek 131 Smlouvy vyžaduje, aby vnitrostátní právní předpisy byly slučitelné se smlouvami a statutem ECB a ESCB. Případná neslučitelnost se proto musí odstranit. Odlišnosti na vnitrostátní úrovni mohou dále přetrvávat, ale nesmí zasahovat do výlučných pravomocí EU v měnových záležitostech. Z pojmu „slučitelnost“ vyplývá, že vnitrostátní právní předpisy a statuty NCB je třeba upravit tak, aby se zabezpečil potřebný stupeň integrace NCB do NSCB. Především by se měly upravit všechna ustanovení, která jsou v rozporu s požadavkem na nezávislost NCB vymezenou ve Smlouvě a s úlohou NCB jako neoddělitelné součásti NSCB. Způsob, jakým mají být právní předpisy upraveny, není nikde přímo stanoven. Nástrojem na dosažení a udržení slučitelnosti vnitrostátních právních předpisů se smlouvami a statutem je kromě jiného povinnost institucí EU a členských států podle článků 127 ods. 4 a 282 ods. 5 Smlouvy a článku 4 uskutečnit s ECB konzultaci o návrzích právních předpisů v oblasti její působnosti.

Nezávislost centrálních bank není samoúčelná, ale je nástrojem na dosažení cíle, který by měl být jasně vymezený a nadřazený kterémukoliv jinému cíli. Funkční nezávislost vyžaduje, aby hlavní cíl každé NCB byl stanovený jasným a právně určeným způsobem, a aby byl plně v souladu s hlavním cílem ustanoveným ve smlouvě, kterým je cenová stabilita. Vyžaduje se aby, NCB poskytla potřebné prostředky a nástroje na dosažení tohoto cíle, a to nezávisle od jakéhokoliv orgánu. Cenovou stabilitu totiž dokáže nejlépe zabezpečit úplně nezávislá instituce s přesně vymezeným mandátem. K větší transparentnosti také slouží institucionální nezávislost, která zakazuje NCB a členům jejich orgánů přijímat pokyny od institucí nebo orgánů EU, kterékoliv vlády členského státu anebo jakéhokoliv jiného subjektu.

4. Komparace konvergenčních kritérií Rumunska a Bulharska

V této kapitole bude vzájemně porovnán a vyhodnocen průběh plnění konvergenčních kritérií u předem vybraných států, a to Rumunska a Bulharska. Závěrem bude vyhodnoceno, která země je splnění konvergenčních kritérií blíže, a nebudou opomenuty ani důvody, proč tomu tak je.

4.1 Konvergenční zpráva

Od zavedení eura v prvních 11 členských státech dne 1. ledna 1999 jednotnou měnu přijalo dalších šest zemí, přičemž jako poslední z nich tak učinilo 1. ledna 2010 Estonsko. Žádný stát nemůže přijmout euro, aniž by splňoval konvergenční kritéria stanovená Smlouvou o fungování Evropské unie (dále jen Smlouvou). Pokroky členských států, které se o plnění snaží, mapuje Evropská centrální banka, která je podle článku 140 Smlouvy o fungování Evropské unie povinna vypracovat minimálně jednou za dva roky zprávu o pokroku, které členské státy dosáhly při plnění závazků týkajících se dosažení hospodářské a měnové unie. ECB tuto zprávu vypracovává na základě rámce použitého v předcházejících konvergenčních zprávách. Hodnotí, zda státy dosáhly vyššího stupně udržitelné hospodářské konvergence a je-li jejich vnitrostátní legislativa slučitelná se Smlouvou a jsou-li splněny zákonné požadavky, aby se centrální banky států staly neoddělitelnou součástí Eurosystemu¹⁸.

Hodnocení procesu hospodářské konvergence do značné míry závisí na kvalitě a integritě použitých statistických údajů. Sestavování a interpretování statistik, zejména statistik veřejných financí, nesmí být ovlivňováno politickými motivy a zásahy. Členské státy Evropské unie by měly kvalitu a integritu svých statistik považovat za prioritu a měly by zabezpečit, aby se při jejich sestavování používal přiměřený systém kontroly a bilancování a aby se v oblasti statistiky dodržovaly minimální standardy. Tyto standardy mají zásadní význam pro posílení nezávislosti, integrity a zodpovědnosti národních statistických úřadů a budování důvěry v kvalitu statistik veřejných financí.

---

¹⁸ Eurosystem je centrální bankovní systém a skládá se z ECB a národních centrálních bank států eurozóny.

4.1.1 Analytický rámec

Při analýze stavu hospodářské konvergence používá ECB jednotný analytický rámec, který je aplikován na každý z členských států samostatně. Jednotný rámec vychází ze Smlouvy a jeho uplatňování ze strany ECB. Jde o cenový vývoj, poměr rozpočtového deficitu a dluhu veřejné správy k HDP, směnný kurz, dlouhodobé úrokové míry a další faktory, relevantní z hlediska integrace a konvergence. Kromě toho vychází z více doplňujících, zpětných a výhledových ekonomických ukazatelů, které jsou považovány za důležité při podrobnějším hodnocení udržitelnosti konvergence. Hodnocení jednotlivých členských států z hlediska těchto faktorů je důležité z důvodu zajištění jejich bezproblémové integrace do eurozóny.

Pro zajištění kontinuity a dodržení zásady rovného zacházení vychází tato zpráva ze zásad vymezených v předchozích zprávách ECB a zprávách jejího předchůdce Evropského měnového institutu. Jde zejména o řadu základních zásad, které ECB uplatňuje při aplikaci konvergenčních kritérií. Jednotlivá kritéria se interpretují a aplikují přesně vymezeným způsobem. Přitom se vychází z toho, že hlavním smyslem kritérií je zabezpečit, aby se členy eurozóny nestaly státy, u nichž hospodářské podmínky nepřispívají k udržení cenové stability a soudržnosti. Konvergenční kritéria tvoří ucelený a navzájem propojený systém a musí být splněna všechna na základě skutečných údajů. Smlouva klade všechna kritéria na stejnou úroveň a hierarchicky je nečlení. Poslední zásadou je, že kritéria je třeba aplikovat konzistentně, transparentně a srozumitelně, přičemž konvergence se musí dosahovat trvalým způsobem, nejen v daném čase. Proto se hodnocení zemí zaměřuje na její udržitelnost.

Z tohoto hlediska se hospodářský vývoj jednotlivých zemí hodnotí zpětně, zpravidla za období uplynulých deseti let. Takovýmto způsobem lze lépe zjistit, zda a v jaké míře je dosažený stav skutečně důsledkem strukturálních změn a spolehlivěji tak posoudit udržitelnost hospodářské konvergence.

V přiměřené míře se dále hodnotí i perspektiva dalšího vývoje. V této souvislosti se hlavní pozornost věnuje skutečnosti, že udržitelnost příznivého hospodářského vývoje rozhodujícím způsobem závisí na vhodných a trvalých systémových opatřeních pro zvládnutí současných a budoucích problémů. Pro zajištění udržitelného růstu v dlouhodobém horizontu je rozhodující kvalitní řízení a spolehlivá funkce institucí. Celkově se zdůrazňuje, že zabezpečení udržitelnosti hospodářské konvergence, závisí na

dosažení správného výchozího stavu, fungujících institucích a uplatňování náležitých postupů po přijetí společné měny.

4.2 Důvody pro výběr Bulharska a Rumunska

V roce 2007 došlo k dalšímu, pátému a také poslednímu rozšíření Evropské unie na 27 členů. Jednalo se o dvě balkánské země, Rumunsko a Bulharsko, které k Unii přistoupily 1. ledna. Od tohoto dne se centrální banky těchto zemí staly součástí ESCB a jejich guvernéři členy Generální rady Evropské centrální banky. Vyjednávání Rumunska a Bulharska o vstupu bylo zahájeno již v roce 2000, ale kvůli nedostačující připravenosti ke členství nebyly tyto dvě země zařazeny mezi deset zemí, o které se Evropská unie rozrostla v roce 2004. Smlouvy o přistoupení byly podepsány v dubnu 2005 v Lucemburku. V květnu roku 2006 dospěla komise k názoru, že by Rumunsko a Bulharsko měly být k 1. lednu 2007 připraveny na členství v EU za podmínek věnování pozornosti nedořešeným otázkám. Oběma zemím se podařilo díky vyvinutí značného úsilí dosáhnout souladu s platnými normami a osvědčenou praxí v rámci Unie a v roce 2007 přistoupit.

Důvodem, proč bylo pro tuto práci vybráno Bulharsko a Rumunsko, není jen stejné datum jejich přistoupení do EU, ale i jejich podobné ekonomické postavení ve světě. Obě země jsou jedny z nejzaostalejších v Evropě a pro obě platí status čistého příjemce z fondů Evropské unie. A v neposlední řadě se Bulharsko i Rumunsko snaží o přijetí společné měny eura, které by měly zavést okamžitě po splnění požadavků stanovených ve Smlouvě.

Pro posouzení konvergence budou použity údaje, které jsou v přímé návaznosti s údaji z „konvergenčních zpráv,“ které vytváří Evropská centrální banka a Evropská komise každé dva roky nebo na požádání státu, na který se vztahuje výjimka. Tyto zprávy jsou hlavním informačním základem pro rozhodnutí Rady EU, zda daný členský stát splňuje podmínky pro přijetí eura. Státy Bulharsko a Rumunsko se v konvergenčních zprávách objevují od roku 2008. Pro porovnání a zhodnocení úspěšnosti plnění kritérií budou použity tři konvergenční zprávy z let 2008, 2010 a 2012 včetně dat o předchozím vývoji.

4.3 Cenová stabilita

Jak stanovuje Smlouva, průměrná roční inflace nesmí o více než 1,5 p. b. překročit průměrnou roční inflaci třech členských zemí s nejnižší inflací.

4.3.1 Cenová stabilita v Bulharsku

Podle konvergenční zprávy z referenčního období od dubna 2007 do března 2008 dosahovala průměrná roční inflace HICP¹⁹ k tomuto datu v Bulharsku 9,4 %, což bylo téměř třikrát více, než byla referenční hodnota kritéria cenové stability pro rok 2008, která byla 3,2 % (viz Tabulka č. 4.1). Zpětný pohled na delší období ukazuje, že inflace, která byla měřena indexem spotřebitelských cen, byla v Bulharsku poměrně volatilní. V letech 1998 až 2007 představovala roční míra inflace v průměru 7,4 %. V roce 1999 činila její míra dokonce jen 2,6 %, ale o rok později se zase zvýšila až na 10,3 %. Od roku 2001 do roku 2003 vykazovala inflace klesající trend, ke kterému přispěl bazický efekt a příznivý vývoj ceny potravin. Mirdala (2007) vidí nastartování procesu snižování inflace v letech 1998 až 2003 díky důležitým politickým změnám, hlavně rozhodnutím měnové politiky o udržování cenové stability. Bulharská leva byla první navázána na německou marku a později na euro. V průběhu zmíněného období byl vývoj inflace ovlivněn realizací reforem zaměřených na zvýšení konkurenceschopnosti na trhu zboží a služeb, na trhu práce a na liberalizaci finančního trhu.

Tabulka č. 4.1.: Vývoj inflace HICP v jednotlivých letech v Bulharsku

rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HICP	18,7	2,6	10,3	7,4	5,8	2,3	6,1	6,0
rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
HICP	7,4	7,6	12,0	2,5	3,0	3,4	2,4	?

Zdroj: Eurostat²⁰, vlastní tvorba

Vývoj inflace v Bulharsku je třeba posuzovat na pozadí intenzivního růstu produkce od roku 2000 a zejména od roku 2004. K posílení domácí poptávky v těchto letech přispěl, kromě jiného, i vstup do EU, který přinesl příliv zahraničních investic,

¹⁹ Harmonizovaný index spotřebitelských cen: index spotřebitelských cen, který sestavuje Eurostat a který je harmonizovaný pro všechny členské státy EU.

²⁰ EUROSTAT: HICP - inflation rate. [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00118>

vysoký růst zaměstnanosti a zvýšení disponibilních příjmů. Intenzivní růst produkce byl podpořený, kromě jiného, i pokračujícím procesem rozvoje v oblasti financování, přičemž růst objemu úvěrů soukromého sektoru byl živený velkou mírou příchodního kapitálu a nízkými reálnými úrokovými mírami. Vzhledem k vysokému stupni otevřenosti bulharské ekonomiky je vývoj domácích cen výrazně ovlivněn změnou dovozových cen. Růst dovozových cen bývá nestálý v důsledku kolísání cen světových komodit a efektivního směnného kurzu. Mezi další faktory, které přispěly v letech 1999 až 2007 k volatilitě míry inflace, jsou změny nepřímých daní a regulace cen. Po větší část roku 2007 a v březnu roku 2008 dosahovala inflace míry 13,2 %. Hlavními faktory, které působily na tento růst, byly vyšší ceny potravin a energií, úprava spotřebních daní a silné poptávkové tlaky. Janáčková (2010) dále uvádí, že důvodem v neposlední řadě byl také mimořádně rychlý růst odměn pro zaměstnance, který překračoval růst produktivity práce, spolu s přílivem přímých zahraničních investic, který s velmi silným nárůstem úvěrů vedl k poklesu konkurenceschopnosti.

V referenčním období od dubna 2009 do března 2010 dosáhla průměrná roční míra inflace HICP v Bulharsku 1,7 %, což je výrazně nad referenční hodnotu 1,0 %, která byla stanovena pro kritérium cenové stability. Inflační vývoj během roku 2009 vykazoval klesající trend, ale v říjnu začal opět růst, až v březnu roku 2010 představoval 2,4 %. Tento výsledek byl způsoben prudkým poklesem domácích výdajů.

V poslední zprávě vydané Evropskou centrální bankou v roce 2012 dosahuje Bulharsko průměrné roční inflace 2,7 %, což je pod referenční hodnotu 3,1 %, stanovenou jako kritérium cenové stability. Na konci roku 2010 se ovšem inflace zvedla na 3,4 % a v březnu roku 2011 už byla dokonce na 4,6 %. Tento efekt byl způsoben doznívající globální krizí, jelikož v jejím důsledku došlo k oslabení dovozu a zpomalení přílivu kapitálu. V průběhu roku 2011 začala ovšem inflace klesat až k 1,7 %, kterých bylo docíleno v březnu roku 2012. K tomuto poklesu přispěly nižší ceny potravin a energií a zároveň bazický efekt zvýšení spotřební daně na tabák ze začátku roku 2010.

Jak je uvedeno v konvergenční zprávě ECB pro rok 2012, tak podle nejnovějších dostupných prognóz předních mezinárodních institucí by se měla inflace v roce 2013 pohybovat mezi 2,3 % až 3,3 %. Přitom hlavním zdrojem rizika růstu inflace je rychlý růst cen komodit, podpořený nedávným zvýšením mezd. Riziko poklesu inflace v krátkém a střednědobém horizontu na druhé straně souvisí s horší hospodářskou situací v zahraničí a složitějšími podmínkami externího financování. Vzhledem k omezenému

manévrovacímu prostoru měnové politiky v Bulharsku, může být udržení stabilně nízké míry inflace ve střednědobém horizontu složité. Další negativní vliv na rovnováhu může mít výše HDP na obyvatele, která je v Bulharsku v porovnání s eurozónou stále podstatně nižší. Celkově zpráva konstatuje, že i když je v současné době míra inflace pod referenční hodnotou, tak při pohledu do budoucna panují o udržení inflační konvergence obavy.

4.3.2 Cenová stabilita v Rumunsku

Při dlouhodobějším pohledu na vývoj inflace v Rumunsku, měřené indexem spotřebitelských cen, lze sledovat její dlouhodobě klesající trend (viz Tabulka č. 4.2). Dříve dosahovala inflace astronomických výšek, když v roce 1998 měřila 59,1 %. V roce 2007 už však dosahovala pouze 4,9 %, přičemž proces snižování inflace pokračoval obzvláště rychle v letech 2000 až 2004. Tento proces snižování inflace probíhal na pozadí intenzivního růstu reálného HDP, které se od roku 2001 téměř každým rokem pohybovalo na úrovni vyšší než 5,0 %. Vývoj inflace byl odrazem mnoha důležitých politických rozhodnutí, nejvíce však orientací měnové politiky na udržování cenové stability, která je prvořadým cílem centrální banky. V letech 2000 až 2004 se Rumunsko zaměřilo po krátké, ale vážné finanční krizi v roce 1999 na několik politických cílů, restrukturalizaci devizových rezerv, předcházení nadměrnému zhodnocování měny a postupném snižování inflace. Jak publikuje Mirdala (2007), roku 2005 přijala centrální banka systém inflačního cílení spojený s režimem pohyblivého kurzu.

Tabulka č. 4.2.: Vývoj inflace HICP v jednotlivých letech v Rumunsku

rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HICP	59,1	45,8	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9	9,1
rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
HICP	6,6	4,9	7,9	5,6	6,1	5,8	3,4	?

Zdroj: Eurostat²¹, vlastní tvorba

Podle Evropské centrální banky k poklesu inflace došlo v prostředí velmi výrazného růstu odměn pro zaměstnance, který byl po mnoho let vyšší než 20 %. Od roku 2005 do poloviny roku 2007 podporoval vývoj dovozových cen proces snižování inflace

²¹ EUROSTAT: HICP - inflation rate. [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00118>

v důsledku výrazného zhodnocení rumunského leie vůči euru. Při bližším pohledu na rok 2008 se inflace zvýšila na 8,7 % z přibližně 4,0 %, kterých dosahovala v období od ledna do července 2007. Prudký nárůst cen potravin, způsobený dlouhotrvajícím suchem, zvýšení dovozových cen, které bylo zapříčiněno znehodnocením leie od poloviny roku 2007 a globální zvýšení cen komodit, jako i rychlý růst reálného HDP podporovaný výrazným zvyšováním domácí poptávky, přispěl k dalšímu zvýšení inflačních tlaků v roce 2008. V tomto referenčním období dosahovala průměrná roční míra inflace HICP v Rumunsku, podle ECB, 5,9 %, což je výrazně nad referenční hodnotu 3,2 %, které stanovuje Smlouva. Růst mezd převýšil růst produktivity, který naopak zrychlil růst jednotkových nákladů práce a proces přehřívání, což nakonec vedlo k poklesu konkurenceschopnosti. Trend vývoje inflace se však během roku 2008 obrátil, především v důsledku poklesu cen energií a potravin a následného prudkého oslabení hospodářské aktivity.

Míra inflace se na konci roku 2009 zvýšila a v lednu roku 2010 dosáhla 5,2 %, ale do března 2010 se snížila na 4,2 %. Tento dočasný růst byl způsoben zvýšením spotřební daně z tabáku. Mezi tím se ovšem referenční hodnota inflace stanovená Smlouvou snížila až na 1,0 %, což byl problém pro plnění konvergenčních závazků, jelikož v referenčním období od dubna 2009 do března 2010 dosáhla průměrná roční míra inflace HICP 5,0 %. Pokud jde o nedávný vývoj, tak ECB uvádí, že inflace HICP po dosažení vrcholu na úrovni 8,5 % v květnu 2011 vykazovala celkový klesající trend a v březnu 2012 dosáhla 2,5 %. Hlavní příčinou tohoto poklesu bylo doznívání účinků zvýšení DPH o 5 procentuálních bodů v červenci 2010, opadnutí tlaků ze strany cen energií a potravin, to celé pod vlivem vývoje světových cen. Tři země s nejnižší mírou inflace stanovily referenční hranici pro období od dubna 2011 do března 2012 na 3,1 %. Rumunsko dokázalo inflaci snížit, až na 4,6 %, což byl sice úctyhodný výsledek, ale stále výrazně větší než bylo potřeba.

Evropská centrální banka podle posledních prognóz předních mezinárodních institucí predikuje velikost inflace v roce 2013 mezi 3,1 % až 3,7 %. Tato prognóza je však spojena s rizikem i růstem inflace, která souvisí především s dynamikou vývoje cen komodit a regulovaných cen, přičemž v případě regulovaných cen se tato rizika týkají hlavně střednědobého horizontu. Zdrojem tlaku na růst inflace může být i zvýšení nákladů externího financování v důsledku dalšího prohlubování finanční krize. Nezanedbatelný vliv může mít i horší hospodářská situace v zahraničí a náročnější

získávání externího financování spolu s korekcí bilance v soukromém sektoru. Z dlouhodobějšího hlediska představuje největší problém v ovlivnění inflace snaha dosáhnout stejné úrovně jako hospodářky rozvinutější členské státy, jelikož úroveň HDP na obyvatele a cenová hladina jsou v Rumunsku v porovnání s eurozónou stále výrazně nižší.

4.3.3 Vzájemné srovnání

Nyní se zaměříme na vzájemné srovnání výsledků při plnění konvergenčního kritéria cenové stability mezi Bulharskem a Rumunskem. Hodnotíme-li blízkost inflace referenční hranici (viz Tabulka č. 4.3), musíme dojít k názoru, že Bulharsko si v posledních dvou letech vede výrazně lépe. Podle Mirdaly (2011) je na tom ohledně budoucího vývoje lépe než Rumunsko, které míru své inflace neustále snižuje, ale nedosahuje tak dobrých výsledků jako Bulharsko. Důvody, proč tomu tak je, jsme si nastínili v předchozích podkapitolách. Bulharsku se v posledním referenčním období dokonce podařilo snížit míru inflace pod referenční hodnotu stanovenou ECB. Tento úspěch měl však na svědomí bazický efekt snížení spotřební daně z tabáku a podle prognóz na rok 2013 by se měla inflace lehce zvyšovat až nad 3 %. Ne jinak je k tomu nakročeno i v Rumunsku, kde má inflace podle předpovědí zaznamenat téměř shodný růst. Pro porozumění je však nutné rozlišovat průměrnou roční inflaci a inflaci referenčního období. Obě hodnoty dosahují rozdílných výsledků, a to proto, že referenční období bere v potaz do svých výpočtů data dvou let. Proto, i když bude inflace v obou zemích na téměř stejné úrovni, tak se tento efekt projeví až v dalším referenčním období. Nejen z toho důvodu zatím v plnění konvergenčního kritéria cenové stability Rumunsko za Bulharskem zaostává.

Tabulka č. 4.3.: Vzájemné srovnání výsledků referenčních období Bulharska a Rumunska

Referenční období	Referenční hodnota	Inflace HICP v Bulharsku (%)	Inflace HICP v Rumunsku (%)
duben 2007 až březen 2008	3,2	9,4	5,9
duben 2009 až březen 2010	1,0	1,7	5,0
duben 2011 až březen 2012	3,1	2,7	4,6

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

4.4. Dlouhodobé úrokové sazby

Toto kritérium stanovuje, že v průběhu jednoho roku nesmí dlouhodobá úroková sazba členského státu překračovat o více než 2 procentní body úrokovou sazbu tří členských států, které dosáhly za měřené období v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Dlouhodobé úrokové sazby jsou zjišťovány pomocí dlouhodobých státních dluhopisů a srovnatelných cenných papírů.

4.4.1 Dlouhodobé úrokové sazby v Bulharsku

Rozdíl mezi dlouhodobou úrokovou mírou Bulharska a eurozóny vykazoval v roce 2003²² klesající trend v důsledku značného poklesu úrokových sazeb v samotném Bulharsku. Tento efekt působil až do roku 2005. Jak uvádí ECB, vzhledem k rozpočtovému přebytku a vysokému hospodářskému růstu, zlepšily ratingové agentury výhled úvěrového ratingu Bulharska. V prostředí zvyšujících se inflačních tlaků a rostoucího deficitu běžného účtu se dlouhodobé úrokové sazby začaly zvyšovat v celém období roku 2006. Později se Bulharské dlouhodobé sazby pohybovaly na úrovni

²² Rok 2003 je prvním rokem, kdy jsou k dispozici údaje o referenční dlouhodobé úrokové sazbě pro Bulharsko.

eurozóny. Rozdíl se mírně zvýšil, ale ve většině případů zůstal na úrovni od 0,2 do 1,1 procentního bodu. Průměrná úroveň dlouhodobých úrokových sazeb se v čase referenčního období od dubna 2007 do března 2008 pohybovala na úrovni 4,7 % (viz Tabulka č. 4.4), což je pod referenční hodnotou, která byla spočtena na 6,5 %.

Tabulka č. 4.4.: Dlouhodobé úrokové sazby v Bulharsku

Referenční období	Dlouhodobé úrokové sazby (%)	Referenční hodnota (%)
duben 2007 až březen 2008	4,7	6,5
duben 2009 až březen 2010	6,9	6,0
duben 2011 až březen 2012	5,3	5,8

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

Mezi jednotlivými referenčními obdobími došlo ke zvýšení hodnoty a to až na 6,9 % v období od dubna 2009 až do března 2010. Referenční hodnota byla stanovena na 0,0 %. V průběhu referenčního období se dlouhodobé úrokové sazby a jejich rozdíly vůči výnosům z dluhopisů podstatně zvýšily a v první polovině roku 2009 dosáhly nejvyšší úrovně. V souvislosti s uvolňováním napětí na finančních trzích se poté dlouhodobé úrokové sazby výrazně snížily.

Na období od dubna 2011 do března 2012 byla referenční hodnota stanovena na 5,8 %. Bulharsku se podařilo dostat se svou sazbou dlouhodobých úroků pod tuto hranici a to s výsledkem 5,3 %. K této situaci došlo díky klesajícímu trendu, který dlouhodobé úrokové sazby v posledních letech vykazovaly.

4.4.2 Dlouhodobé úrokové sazby v Rumunsku.

I přes snižující se inflaci se od roku 2005²³ dlouhodobé úrokové sazby v Rumunsku postupně zvyšovaly. V roce 2006 dosahovaly úrovně 7,5 % a očekával se další růst. Přes tyto předpoklady však sazby během roku 2007 mírně poklesly, když

²³ Rok 2005 je prvním rokem, kdy jsou k dispozici údaje o referenční dlouhodobé úrokové sazbě pro Rumunsko.

začala Rumunská národní banka postupně snižovat sazbu až na 7,0 %. Od září ovšem přišel vzestupný trend a v březnu 2008 se míra zastavila na 7,3 %. Ve sledovaném období od dubna 2007 do března 2008 (viz Tabulka č. 4.5) dosahovaly dlouhodobé úrokové sazby v průměru 7,1 %, což bylo nad referenční hodnotu, která byla vypočtena na 6,5 %. Stalo se tak díky změně politiky rumunské národní banky. V prvním referenčním období se rozdíl mezi dlouhodobými úrokovými sazbami Rumunska a eurozóny snížil jen na krátkou dobu, v dalším období již zase rostl.

Tabulka č. 4.5.: Dlouhodobé úrokové sazby v Rumunsku

Referenční období	Dlouhodobé úrokové sazby (%)	Referenční hodnota (%)
duben 2007 až březen 2008	7,1	6,5
duben 2009 až březen 2010	9,4	6,0
duben 2011 až březen 2012	7,3	5,8

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

V referenčním období od dubna 2009 do března 2010 dosahovala průměrná úroveň dlouhodobých úrokových sazeb hodnoty 9,4 %. Při stanovené hranici na 6,0 % to bylo výrazně nad referenční hodnotu. Dlouhodobé úrokové míry v Rumunsku se v posledních letech prudce zvýšily a to kvůli vysoké averzi investorů vůči riziku a nejistotě v souvislosti s perspektivou hospodářství.

Podle poslední konvergenční zprávy vydané Evropskou centrální bankou byla průměrná míra dlouhodobých úrokových sazeb v Rumunsku od dubna 2011 do března 2012 ve výši 7,3 %, což je výrazně nad úrovní referenční hodnoty 5,8 % stanovené pro konvergenční kritérium úrokových sazeb. V posledních letech trvalejšímu poklesu sazeb bránila neústupná inflační dynamika. Prudký pokles inflace však centrální bance umožnil snížení sazeb, díky čemuž se rozdíl dlouhodobých úrokových sazeb v Rumunsku vůči průměru eurozóny zúžil.

4.4.3 Vzájemné srovnání

Srovnání tohoto konvergenčního kritéria má téměř shodný charakter, jako kritérium cenové stability. Rumunsko své výsledky postupně snižuje, ale stále ne dostatečně, částečně kvůli své zaostalosti a částečně kvůli politické situaci. Bulharsko má lepší výchozí pozici a dokáže toho v dalších letech využít. Objektivně hodnoceno má stabilnější výsledky Rumunsko, kde sázejí na jistotu, než Bulharsko, kde se může ve výsledcích projevit sinusová křivka. I tak se ovšem podařilo Bulharsku dostat se dvakrát pod udanou referenční hodnotu a zajistit si tak slibné vyhlídky do dalších referenčních období (viz Tabulka č. 4.6).

Referenční hodnota dlouhodobých úrokových sazeb je zde tak vysoká, jelikož jsou k výsledkům třech nejúspěšnějších zemí rovnou přičteny dva procentní body, které dohromady stanovují hranici, pod kterou musí státy snížit své výsledky.

Tabulka č. 4.6.: Srovnání dlouhodobých úrokových sazeb Bulharska a Rumunska

Referenční období	Dlouhodobé úrokové sazby v Bulharsku (%)	Dlouhodobé úrokové sazby v Rumunsku (%)	Referenční hodnota (%)
duben 2007 až březen 2008	4,7	7,1	6,5
duben 2009 až březen 2010	6,9	9,4	6,0
duben 2011 až březen 2012	5,3	7,3	5,8

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

4.5 Kritérium směnného kurzu

Konvergenční kritérium stanovuje udržení normálního fluktuačního rozpětí, stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po minimální dobu dvou let, bez toho, aby docházelo k devalvaci vůči jiné měně členského státu. Jedná se o omezení snahy států zvýšit vlastní konkurenceschopnost na úkor druhého.

4.5.1 Směnný kurz v Bulharsku

Při vstupu Bulharska do EU v roce 2007 nebyl bulharský lev zaveden v mechanismu ERM II, ale byl v rámci režimu měnové rady navázaný na euro s kurzem 1,95583 leva za euro. Tento režim byl zaveden v červnu 1997 za účelem vyřešení finanční krize a hyperinflačních tlaků a zpočátku se opíral o závazek udržet fixní směnný kurz k německé marce. V lednu 1999 došlo ke změně referenční měny na euro. Ve vztahu k euru se lev ani jednou neodchýlil od kurzu 1,95583 BGN/EUR. Kurz je používán jako orientační referenční hodnota v případě, že není k dispozici centrální parita v rámci ERM II. V zahraniční oblasti se deficit spojeného běžného a kapitálového účtu platební bilance zvyšoval z 2,4 % HDP v roce 2002 na 20,3 % HDP v roce 2007. Po výrazném oslabení domácí poptávky a následném poklesu dovozu se deficit podstatně snížil a spojený běžný a kapitálový účet byl roku 2010 vyrovnaný a v roce 2011 dosáhnul přebytku.

V době přetrvávajícího deficitu běžného účtu se čistá mezinárodní investiční pozice Bulharska zhoršila z -34,9 % HDP v roce 1998 (viz Tabulka č. 4.7) na -80,0 % HDP v roce 2007. V roce 2009 se situace zhoršila až na -101,8 %. Roku 2010 došlo však ke zlepšení na -94,7 % a o rok později dokonce na -85,3 %.

4.5.2 Směnný kurz v Rumunsku

Ani rumunský lei nebyl při vstupu do EU zapojený do mechanismu ERM II, ale obchodovalo se s ním v režimu pohyblivého směnného kurzu. V roce 2006 byl lei vystaven depreciačním tlakům, poté se však vůči euru výrazně zhodnotil. Od srpna 2007 kurz prudce oslabil a leiem se obchodovalo na slabších kurzových úrovních než na začátku. Podle ECB se s rumunskou měnou často obchodovalo s kurzem výrazně silnějším, než byl kurz používán jako referenční hodnota na ilustrační účely v případě, že nebyla k dispozici centrální parita ERM II. Maximální odchylka od této referenční hodnoty byla 10,8 % nahoru a 9,6 % dolů. Deficit spojeného běžného a kapitálového účtu platební bilance v Rumunsku se od roku 2002 postupně zvyšuje, přičemž v roce 2006 dosáhl již dvouciferné úrovně a v roce 2007 se zvýšil na 13,5 %. Tento vývoj byl způsoben hlavně zvyšujícím se obchodním deficitem, který částečně souvisel s vysokým

růstem domácí poptávky. Po progresivním zvyšování deficitu platební bilance v letech 2002 až 2007 se deficit spojeného běžného a kapitálového účtu v roce 2009 snížil na -3,6 % HDP a v roce 2011 dokonce na -4,1 %. Tento vývoj salda běžného a kapitálového účtu platební bilance byl především odrazem prudkého poklesu deficitu bilance zboží, který pramenil hlavně z vysokého exportu a slábnoucí domácí poptávky.

Čistá mezinárodní investiční pozice Rumunska, která v roce 1998 (tabulka č.) činila -19,3 %, se do roku 2007 zhoršila až na -46,6 %. Poté na -63,8 % v roce 2010, ale v roce 2011 došlo ke zlepšení až na -61,6 %.

4.5.3 Vzájemné srovnání

Bulharsko ani Rumunsko nejsou zapojeny do Evropského mechanismu směnných kurzů. Není pro ně tedy povinností udržovat kurzy svých měn v povoleném maximálním flukтуаčním pásmu +/- 15 % od stanovené centrální parity k euru, tím pádem ani nelze toto kurzové kritérium formálně vyhodnotit.

Kurz bulharského leva k euru je však, na rozdíl od plovoucího rumunského, fixní. Díky tomu může snižovat transakční náklady, které plynou z kurzové nejistoty. Jak uvádí Mirdala (2011), ta může být vnímána jako jedna z překážek obchodu v mezinárodním měřítku a také investic. V této situaci však dochází ke ztrátě nezávislé měnové politiky, protože centrální banka musí svými devizovými intervencemi kurz stále udržovat na stanovené hranici. Plovoucí kurz rumunského leie má tedy k dispozici největší výhodu a to právě nezávislou měnovou politiku, která může povzbudit poptávku či snížit dopad hospodářských šoků na domácí ekonomiku. Oba kurzové režimy mají tedy svá pro a proti a jejich vhodnost se liší v závislosti na místu a situaci. Podle čisté mezinárodní investiční pozice (viz Tabulka č. 4.7) však vidíme, že lepších výsledků dosahuje na mezinárodní scéně Rumunsko se svým plovoucím kurzem. Můžeme opět říci, že v Rumunsku, na rozdíl od Bulharska, se jedná o stabilní vývoj.

Tabulka č. 4.7.: Čistá mezinárodní investiční pozice v Bulharsku a Rumunsku

Rok	Bulharsko (%)	Rumunsko (%)
1998	-34,0	-19,6
1999	-39,6	-22,9
2000	-33,5	-26,9
2001	-27,1	-25,0
2002	-25,3	-21,2
2003	-26,3	-27,1
2004	-30,1	-26,4
2005	-44,1	-29,5
2006	-58,0	-36,2
2007	-81,1	-47,1
2008	-98,4	-53,4
2009	-101,8	-62,2
2010	95,4	-63,7
2011	-85,8	-65,5

Zdroj: Eurostat²⁴, vlastní tvorba

4.6 Kritérium veřejného zadlužení

Kritérium veřejného zadlužení je kritérium fiskální a stanovuje maximální hranici veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu. Samotné zadlužení nesmí dlouhodobě překročit hranici 60% HDP, není však porušené, jestliže se dluh dostatečně rychle snižuje.

4.6.1 Výše veřejného dluhu v Bulharsku

První období, za které jsou k dispozici údaje o veřejném dluhu Bulharska, je rok 2000. Od roku 2000 do roku 2007 (viz Tabulka č. 4.8) se výše dluhu veřejné správy k

²⁴ EUROSTAT: Net international investment position in % of GDP. [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tipsii10>

HDP kumulativně snížila o 56,1 procentuálního bodu až na 18,2 %. V souvislosti s faktory, které přispěly ke snížení dluhu veřejné správy, je možno konstatovat, že saldo veřejné správy od roku 2002²⁵ vykazovalo přebytek a že v letech 2002 až 2007 měl na uvedené snížení příznivý vliv i rozdíl mezi hospodářským růstem a úrokovou mírou. Ke snížení dluhu výrazně přispěly vlivy restrukturalizace dluhů, zpětného odkoupení dluhů a zavedení plateb předem. Také zvýšení podílu soukromého sektoru v národním hospodářství, které přímo podporuje pokrok a transformační reformy, mělo na poklesu dluhu svůj podíl. V roce 2009 klesla velikost dluhu na 14,8 % HDP, což je výrazně pod referenční hodnotou 60%, stanovenou smlouvou a zároveň historické minimum, protože v roce 2011 výše dluhu stoupla až na 16,3 %. Podle prognóz Evropské komise by měl v dalších letech poměr dluhu veřejné správy nepatrně vzrůst až na 17,6 %.

Tabulka č. 4.8.: Veřejný dluh Bulharska (v % HDP)

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
(% HDP)	74,3	67,3	53,6	45,9	37,9	29,2	22,7	18,2	13,7	14,8	16,3	16,3

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

4.6.2 Výše veřejného dluhu v Rumunsku

Podle ECB dosahoval v roce 1998 (viz Tabulka č. 4.9) veřejný dluh v Rumunsku 18,8 % a do tří dalších let ho očekávalo zvyšování. V roce 2001 dosáhnul hranice 26,0 % a poté s menšími výkyvy do roku 2007 klesal až na 13,0 %. K tomuto vývoji přispěl hlavně rozdíl mezi hospodářským růstem a úrokovými mírami. Vývoj dluhu zaznamenaný mezi lety 2006 a 2007, kdy došlo ke zvýšení dluhu o 0,6 procentního bodu, poukazuje na úzký vztah mezi primárním deficitem a nepříznivou dynamikou trhu. I tak byl však dluh hluboko pod referenční hranicí stanovenou na 60,0 %. V referenčním období od dubna 2009 do března 2010 dosáhl dluh veřejné správy 23,7 %, což je stále pod referenční hranicí. V zatím posledním referenčním období od dubna 2011 do března 2012 vzrostl poměr dluhu veřejné správy k HDP na 33,3 %. Podle prognóz Evropské komise by měl poměr dluhu v dalším referenčním období stále pomalu stoupat až na 34,6 %.

²⁵ První rok, za který jsou dostupné informace o výši dluhu veřejné správy v Bulharsku.

Tabulka č. 4.9.: Veřejný dluh Rumunska (v % HDP)

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
(% HDP)	18,8	22,1	24,7	26,0	25,0	21,5	18,8
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
(% HDP)	15,8	12,4	13,0	13,4	23,7	30,5	33,3

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

4.6.3 Vzájemné srovnání

V oblasti kritéria veřejného zadlužení si z obou zemí vede lépe Bulharsko, kde dluh nedosahuje tolika procent HDP jako v Rumunsku. V současné době je zadlužení Bulharska dvakrát menší než u Rumunska (viz Tabulka č. 4.10). Bulharsko je nyní jednou z fiskálně nejukázněnějších členských států, nižší veřejný dluh už má jen Estonsko ve výši 6 %. Od roku 2000 panoval v obou zemích klesající trend, který se zastavil až s příchodem krize, která veřejné dluhy od roku 2010 navýšila. I přes to ovšem Bulharsko s Rumunskem lehce splňují referenční hranici stanovenou na 60 % HDP a v tomto konvergenčním kritériu tedy ECB neočekává žádné problémy.

Tabulka č. 4.10.: Veřejný dluh Bulharska a Rumunska (v % HDP)

Rok	Bulharsko	Rumunsko
1998	-	18,8
1999	-	22,1
2000	74,3	24,7
2001	67,3	26,0
2002	53,6	25,0
2003	45,9	21,5
2004	37,9	18,8
2005	29,2	15,8
2006	22,7	12,4
2007	18,2	13,0
2008	13,7	13,4
2009	14,8	23,7
2010	16,3	30,5
2011	16,3	33,3

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

4.7 Kritérium deficitu veřejných financí

Deficit státního rozpočtu nesmí dlouhodobě překročit 3 % HDP. Pokud je ovšem překročení ojedinělé a krátkodobé a hodnoty se dále snižují, nepovažuje se kritérium za porušené.

4.7.1 Veřejný deficit v Bulharsku

Pohled na období od roku 2002²⁶ do roku 2007 ukazuje, že rozpočtové saldo bylo v letech 2002 a 2003 téměř vyrovnané (viz Tabulka č. 4.11). V roce 2004 došlo k výraznému zlepšení, přičemž byl zaznamenaný přebytek ve výši 1,4 %, který se do roku 2007 zvýšil na 3,4 % HDP. Na tyto změny měly podle Evropské unie vliv necyklické faktory a vzhledem k neexistenci vládních opatření v letech 2005 až 2007 se zdá, že k této situaci došlo hlavně v důsledku trvalé strukturální změny. Bulharsko v tomto referenčním období tedy svými výsledky lehce splnilo povinnou hranici referenční hodnoty deficitu a tudíž se na něj ani nevztahovalo rozhodnutí Rady EU o existenci nadměrného deficitu.

V referenčním období od dubna 2009 do března 2010 však rozpočet veřejné správy skončil s deficitem 3,9 % HDP, což je nad referenční hodnotou 3 %. Proto Evropská komise iniciovala postup při nadměrném deficitu na základě článku 126 ods. 3. a na další referenční období se tedy na Bulharsko vztahuje rozhodnutí Rady EU o existenci nadměrného deficitu. Podle poslední konvergenční zprávy totiž dosáhla výše deficitu v referenčním roku 2011 2,1 % HDP. To se Bulharsku podařilo i díky radikálnímu snížení platů a důchodů. Jako ekonomická kotva také funguje vazba pevným kurzem na euro, která nutí vládu k zodpovědné fiskální politice. (tzv. currency board)

Tabulka č. 4.11.: Podíl deficitu státního rozpočtu na HDP v Bulharsku (%)

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Schodek rozpočtu k HDP (v %)	-0,1	0,0	1,4	1,8	3,0	3,4
Rok	2008	2009	2010	2011	2012	
Schodek rozpočtu k HDP (v %)	1,7	-4,3	-3,1	-2,0	-0,8	

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

²⁶ První rok, za který jsou k dispozici údaje o vládním deficitu v Bulharsku.

4.7.2 Veřejný deficit v Rumunsku

Pohled na vládní deficit Rumunska mezi léty 1998 a 2007 (viz Tabulka č. 4.12) ukazuje, že vývoj poměru deficitu k HDP byl volatilní. Podle dat Evropské komise dosahoval poměr deficitu v roce 1998 k HDP 3,2 %. O rok později se zhoršil na 4,5 %, ale do roku 2003 se pomalu zlepšil na 1,5 %. Dva roky kolísal poměr deficitu přibližně na této hranici, potom však díky expanzivní politice začal růst a v roce 2007 se zastavil na 2,5 %. Odhady Evropské komise naznačují, že za snížení deficitu mohly necyklické faktory, a to hlavně v roce 2002. V letech 2004 až 2006 byla uplatňována expanzivní politika. Dostupné informace poukazují na to, že dočasná opatření, která sestávala hlavně ze státem přiznaných kompenzačních nároků na náhradu majetku, zkonfiskovaného před revolucí, neměly na zvyšování deficitu téměř žádný vliv.

Rozpočtový deficit dosáhl v referenčním roce 2007 úroveň 2,5 % HDP, a tedy byl nižší než 3 %, které stanovuje konvergenční kritérium. Rumunsko totiž zavedlo pod dohledem MMF okamžitá opatření a začalo bedlivě sledovat růst výdajů. V takovéto situaci je obvyklé zvýšit příjmy zvýšením DPH. Rumunsko se však tomuto kroku vyhnulo. Zavedlo jiná opatření, která ho měla udržet v hranicích stanovených MMF jako je snižování nákladů ve veřejném sektoru, omezení nemandatovaných výdajů a jiné strukturální změny. Evropská komise očekávala postupný nárůst, což se také potvrdilo, jelikož v referenčním roce 2009 dosáhl rozpočet veřejné správy deficitu 8,3 % HDP. Na Rumunsko se tedy začalo vztahovat rozhodnutí Rady EU o existenci nadměrného deficitu a vztahuje se na něj do současnosti. V referenčním roce 2011 totiž skončilo saldo veřejných institucí ve výši 5,2 % HDP a výrazně tím překročilo referenční hodnotu 3 % stanovenou Smlouvou.

Tabulka č. 4.12.: Podíl deficitu státního rozpočtu na HDP v Rumunsku (%)

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Schodek rozpočtu k HDP (v %)	-3,2	-4,5	-4,4	-3,5	-2,0	-1,5	-1,2	-1,2
Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Schodek rozpočtu k HDP (v %)	-2,2	-2,5	-5,7	-8,3	-6,8	-5,2	-2,9	

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

4.7.3 Vzájemné srovnání

V současné době se rozhodnutí Rady EU o existenci nadměrného deficitu vztahuje na obě dvě země. Podle posledního měření z roku 2012 je na tom s poměrem deficitu veřejné správy k HDP lépe Bulharsko (viz Tabulka č. 4.13). Ke stejnému závěru dojdeme, i když se na kritérium veřejného rozpočtu zaměříme dlouhodoběji. Bulharsko na rozdíl od Rumunska v letech 2005 až 2008 dokonce hospodařilo s přebytkem.

Zatímco stav z konce minulého tisíciletí je důsledkem vojenských konfliktů z 90. let, současný stav je odrazem pomalé implementace strukturálních reforem. V roce 2009 byl problém fiskálních deficitů skryt za velkoryse dodávanou likviditou, která měla stabilizovat finanční sektor. Bohužel cenou za toto „povolení otěží“ je nyní zavádění vynucených úsporných opatření, která jsou brzdou hospodářského oživení. Důvodů, proč je Bulharsko při plnění konvergenčních kritérií úspěšnější, je několik, ale mezi hlavní patří rozdíly v rozvinutosti hospodářské politiky. Prakticky všechno je v Rumunsku na nižší úrovni než v Bulharsku, ať už jsou to služby či využívání nerostných surovin. Tento problém má ovšem i historický charakter, jelikož v Rumunsku trvala dlouholetá autoritativní vláda Nicolae Ceaușesca, která naprosto znemožnila vývoj tamější ekonomiky. Poměr dluhu rumunské veřejné správy má však klesající charakter a Evropská komise predikuje jeho další snižování. K vyrovnaní schodku by mělo dojít během následujících čtyř let.

Tabulka č. 4.13.: Podíl deficitu státního rozpočtu na HDP v Bulharsku a Rumunsku (%)

Rok	Bulharsko	Rumunsko
1998	-	-3,2
1999	-	-4,5
2000	-	-4,4
2001	-	-3,5
2002	-0,1	-2,0
2003	0,0	-1,5
2004	1,4	-1,2
2005	1,8	-1,2
2006	3,0	-2,2
2007	3,4	-2,5

2008	1,7	-5,7
2009	-4,3	-8,3
2010	-3,1	-6,8
2011	-2,0	-5,2
2012	-0,8	-2,9

Zdroj: ECB konvergenční zprávy, vlastní zpracování

4.8 Slučitelnost právních předpisů se Smlouvou

Následující hodnocení slučitelnosti právních předpisů Bulharska a Rumunska se zaobírá jen těmi ustanoveními vnitrostátních právních předpisů, které ECB považuje za problematické buď z hlediska nezávislosti NCB v rámci ESCB nebo z hlediska její následné integrace do Eurosystemu.

4.8.1 Slučitelnost národní legislativy se Smlouvou v Bulharsku

Právní základ existence a činnosti Bulharské národní banky představuje Ústava Bulharské republiky a zákon o Bulharské národní bance. V rámci požadavku o nezávislosti NCB je potřebné provést několik úprav. V první řadě není dodržena institucionální nezávislost. Revize tohoto zákona je nutná hlavně z hlediska právní jistoty. Stejně je na tom personální nezávislost, kdy zákon například nic neříká o právu soudů přezkoumat rozhodnutí odvolat člena rozhodovacích orgánů, který se zúčastňuje ve výkonu úloh souvisejících s ESCB. Další revize jsou nutné v zákoně o utajovaných informacích, kdy Bulharská národní banka nesmí zveřejnit nebo postoupit třetím stranám žádné získané informace, které mají důvěrný bankovní nebo obchodní charakter týkající se bank nebo jiných účastníků finančních a úvěrových vztahů. Podle zákona nesmí Bulharská národní banka poskytnout úvěry nebo záruky v jakékoliv formě, včetně odkoupení dluhových cenných papírů, Radě ministrů, samosprávám nebo jiným vládním nebo samosprávným institucím, organizacím a podnikům.

V oblasti právní integrace Bulharské národní banky do Eurosystemu je potřeba zajistit změny zákonů v měnové politice, která nepřiznává pravomoci ECB v její realizaci. Jedná se o shromažďování statistických údajů, správu oficiálních devizových

rezerv, platební styk a vydávání bankovek. Pravomoci ECB zatím nejsou přiznány ani v oblasti finančních ustanovení, kurzové politiky a mezinárodní spolupráce.

4.8.2 Slučitelnost národní legislativy se Smlouvou v Rumunsku

Právní základ existence a činnosti Rumunské národní banky představuje zákon o postavení Rumunské národní banky. V souvislosti s její nezávislostí je potřeba tento zákon v mnoha směrech upravit. Část zákona, která se věnuje institucionální nezávislosti, není dostatečně sladěna se Smlouvou. V oblasti personální nezávislosti zákon taktéž nic neříká o právu soudů přezkoumat rozhodnutí odvolat člena rozhodovacích orgánů, který se zúčastňuje ve výkonu úloh souvisejících s ESCB.

Co se týká finanční nezávislosti, nesmí členský stát dostat svoji NCB do pozice, v které by měla nedostatečný objem finančních zdrojů na realizaci úloh souvisejících s ESCB, popřípadě s Eurosystemem. Ustanovení § 43 zákona o postavení Rumunské národní banky tomuto požadavku odporuje a je tedy potřeba jej upravit.

V případě právní integrace Rumunské národní banky do Eurosystemu je potřeba upravit zákon následovně. Zákon stanovuje, že bez újmy na primárním cíli, kterým je cenová stabilita, musí Rumunská národní banka podporovat všeobecnou hospodářskou politiku státu. Toto ustanovení však není slučitelné se Smlouvou, jelikož nezohledňuje sekundární cíl, a to podporu všeobecných hospodářských politik Společenství. Pravomoci ECB zatím nejsou přiznány v měnové politice, shromažďování statistických údajů, správě oficiálních devizových rezerv, platebním styku, vydávání bankovek a kurzové politice.

4.8.3 Vzájemné srovnání

V poslední konvergenční zprávě z května 2012 je zmíněno, že bulharské ani rumunské právní předpisy nesplňují všechny požadavky na nezávislost centrální banky, zákaz měnového financování a právní integraci do Eurosystemu. Obě dvě země jsou členskými státy, pro které platí výjimka, a proto musí splnit všechny adaptační požadavky stanovené v článku 131 Smlouvy. Nelze proto posoudit, která země je splnění

podmínek blíže, jelikož rychlost změn záleží pouze na schopnosti jejich vlastních vlád prosadit požadované změny zákonů.

5. Závěr

Bulharsko i Rumunsko jsou členy Evropské unie již od roku 2007. Přesto však zatím nejsou členy dalšího integračního stupně hospodářské a měnové unie. K uskutečnění tohoto kroku je nutné splnit konvergenční kritéria a zajistit reálnou připravenost ekonomik pro vstup. V současnosti se vedou hojné diskuze, jestli je zapojení Bulharska a Rumunska do měnové unie vhodné a jestli o to samy státy usilují. Jejich snaha je totiž podmíněna hlavně ekonomickým vývojem v rámci Evropské unie a tak se faktory podporující přijetí společné měny mohou v čase měnit. Z tohoto pohledu je logické, že samy státy chtějí znát svou připravenost a výhodnost plynoucí z takového kroku.

Připravenost země vstupu do eurozóny je možné hodnotit z více hledisek. Použijeme-li jako výchozí proces reálnou konvergenci, musíme zkoumat sladěnost hospodářských cyklů nebo sledovat sbližování ekonomické a cenové úrovně. Budeme-li však hodnotit připravenost začlenění zemí do struktur eurozóny pomocí stanovených konvergenčních kritérií, dostaneme víceméně jednoznačnou odpověď. Právě tato varianta byla v hlavním zájmu této práce, která se pokusila komparací získaných dat určit, která ze dvou zemí je přijetí eura blíže. Před samotným srovnáním byly ve druhé části bakalářské práce vysvětleny rozdíly mezi reálnou a nominální konvergencí, která je v rámci Evropské unie dávána do souvislosti s maastrichtskými konvergenčními kritérii. V následující kapitole byl vyličen historický průběh cesty za společnou měnou a také došlo ke specifikaci již zmíněných maastrichtských kritérií.

V poslední oblasti se práce zabývá analýzou konvergenčních zpráv, které vydává Evropská centrální banka spolu s Evropskou komisí. Po analýze dat dochází ke komparaci na poli jednotlivých konvergenčních kritérií a tedy plnění hlavního účelu bakalářské práce. Z výsledků této komparace vyplývá, že ani jeden stát není připraven v nejbližší době euro zavést. Samo Rumunsko se drží svého cíle, přijmout euro už v roce 2015, což je zmíněno v aktualizovaném konvergenčním programu pro roky 2011-2014. Členství v hospodářské a měnové unii je pro rumunskou vládu hlavní prioritou, jak se vyjádřil ministr financí Gheorghe Ialomițianu. Pro uskutečnění tohoto cíle je však třeba ujit velký kus cesty, jelikož jak vyplývá z této práce, je Rumunsko v současné době schopno splnit pouze konvergenční kritérium o výši veřejného dluhu. Ostatní kritéria,

jako například kritérium cenové stability nebo kritérium deficitu veřejného rozpočtu splní Rumunsko jen za předpokladu velké finanční kázně.

Naproti tomu Bulharsko, které při plnění konvergenčních kritérií dosahuje lepších výsledků než Rumunsko téměř ve všech směrech, se v poslední době nechalo slyšet, že plány na přijetí eura odložilo na neurčito. Po evropské dluhové krizi atraktivita eura rapidně klesla a pro Bulharsko, které má druhý nejvyšší veřejný dluh v Evropské unii, a je jednou z fiskálně nejukázněnějších zemí, vyvstaly obavy o přínos vstupu do eurozóny. Bulharská ekonomika zažívá stabilní růst a po třech letech zodpovědné fiskální politiky teď splňuje všechna kritéria pro připojení k Evropskému mechanismu směnných kurzů, což by byl poslední předstupeň k přijetí eura. Země se k mechanismu směnných kurzů měla připojit už dříve, ale v roce 2010 vyšlo najevo falšování statistik, kvůli kterému se Bulharsko rozhodlo vystoupit z fronty na přijetí eura. Zda byl tento krok správné rozhodnutí, ukáže až čas.

Seznam použité literatury

Tištěné publikace

DĚDEK, Oldřich. *Historie Evropské měnové integrace*. 1.vyd. Praha: C.H. Beck, 2008. 260 s. ISBN 978-80-7400-076-8.

JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. Praha: CEP, 2010. 99 s. ISBN 978-80-86547-95-4.

LACINA, Lubor a kol. *Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 548 s. ISBN 978-80-7179-560-5

MARSH, David. *EURO boj o osud nové globální měny*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. 479 s. ISBN 978-80-7325-277-9

NACHTIGAL, Vladimír a Vladimír TOMŠÍK. *Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii*. Praha: Linde Praha, 2002. ISBN 80-7201-361-0.

SYCHRA, Zdeněk. *Jednotná evropská měna: realizace hospodářské a měnové unie v EU*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2009. ISBN: 978-80-210-5082-2

Články v odborných časopisech

MIRDALA, Rajmund. Makroekonomické aspekty přístupového procesu krajín juhovýchodnej Európy ku EÚ. *Ekonomická revue*. 2007, č. 1, ISSN 1212-3951

Elektronické zdroje

EUROPA: Cesta ke společné měně. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/introducing_euro_practical_aspects/l25007_cs.htm

EUROPEAN CENTRAL BANK. *ECB: Convergence Report May 2008*. [online]. [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr200805en.pdf>. ISSN 1725-9525

EUROPEAN CENTRAL BANK. *ECB: Convergence Report May 2010*. [online]. [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr201005en.pdf>. ISSN 1725-9525

EUROPEAN CENTRAL BANK. *ECB: Convergence Report May 2012*. [online]. [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr201205en.pdf>. ISSN 1725-9525

EUROSKOP: Encyklopedie EU, Římské smlouvy. [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/290/sekce/r-s/>

EUROSTAT: HICP - inflation rate. [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00118>

EUROSTAT: General government gross debt. [online]. [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde410&plugin=1>

EUROSTAT: Net international investment position in % of GDP. [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tipsii10>

EUROSTAT: EMU convergence criterion series. [online]. [cit. 2013-05-02]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00097&plugin=1>

EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA: Kritéria konvergence. [online]. [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/ecb/orga/escb/html/convergence-criteria.cs.html>

EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA: Transparentnost. [online]. [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/ecb/orga/transparency/html/index.cs.html>

FINANCE: Míra inflace v zahraničí. [online]. [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/eu-svet/svetove-makroukazatele/inflace/>

INVESTUJEME: Mohou si země SVE dovolit svůj veřejný dluh?. [online]. [cit. 2013-05-07]. Dostupné z: <http://www.investujeme.cz/mohou-si-zeme-sve-dovolit-svuj-verejny-dluh/>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *VÝZKUMNÁ STUDIE: Reálná konvergence – souvislosti a příčiny*. Praha, 2008. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Proces_realne_konvergence_MF_2008_pdf.pdf

PATRIA: Ne zadlužené Bulharsko: Euro už nechceme. [online]. [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2142030/nezadluzene-bulharsko-euro-uz-nehceme.html>

TOMKOVÁ, Martina. *Nominální a reálná konvergence ČR k zemím eurozóny*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta.

ZAVEDENÍ EURA: Podmínky přijetí eura. [online]. [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/cr_euro_podminky_prijeti.html

Seznam zkratk

HDP	Hrubý domácí produkt
PPP	Parita kupní síly (purchasing power parity)
EU	Evropská unie
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
MMF	Mezinárodní měnový fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropská společenství
EMI	Evropský měnový institut
ERM II	Evropský mechanismus směnných kurzů (European Exchange Rate Mechanism II)
HMU	Hospodářská a měnová unie
EMS	Evropský měnový systém
ECU	Evropská měnová jednotka (European Currency Unit)
ECB	Evropská centrální banka
NCB	Národní centrální banka
ESCB	Evropský systém centrálních bank
HICP	Harmonizovaný index spotřebních cen (Harmonized Indices of Consumer Prices)
Eurostat	Evropský statistický úřad

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10. května 2013

Tomáš Stolář

Tomáš Stolář